

Ett bortblåst kejsardöme.

Anmärkingar och betraktelser vid den brasilianska republikens vagga.

Af

Frithiof Heurlin.

Att en af världens största monarkier i en handvändning störtar öfver ända för att lemna plats för en republikansk förbundsstat, är en händelse, inför hvilken man, hur rik vår tid än må vara på öfverraskande tilldragelser icke minst inom den politiska världen, ovilkorligt stannar häpnande och undrande. Också intogos många af tvifvel, då telegrafan till alla jordens hörn spred den första underrättelsen om, att kejsardömet Brasilien — den enda återstående monarkien på Amerikas jord — den 15 i förra månaden på några timmar, och det på ett i det allra närmaste oblodigt sätt, förvandlats till republik. Och då i följd af de efter hand ingående detaljernas mängd det icke längre fans rum för tvifvel om sjelfva saken, framstod dock denna fortfarande såsom en gåta, och på allas läppar sväfvade den frågan: Hur har det tillgått? Hvar finna förklaringen till denna plötsliga katastrof?

Men i våra dagar, för hvilken den spanande örnens flygt är den träffande symbolen, döljer sig icke länge händelsernas sammanhang i ogenomträngligt mörker. Den brasilianska gåtans lösning synes redan vara funnen, och det visar sig, att man här har att göra med ett väldigt mot-hugg mot stämplingar, smidda och bedrifna i mörker och riktade mot ett folks dyrbaraste egendom, dess religiösa och politiska frihet. Den republikanska statshvälfningen må

hafva haft karakteren af ett militäriskt pronunciamiento, men den har dock i innersta grunden icke varit annat än ett af republikansk frihetsanda genomträngdt folks lyckade försök att åtminstone tills vidare sätta en bom för ett maktlystet, ljusfiendligt prestadömes dolska anslag.

Det är sant — denna förklaring har man på åtskilliga håll nekat taga för god, under det man deremot med välbehag lyssnat till en annan. Enligt denna senare skulle det varit en från de maktegandes sida allt för långt drifven liberalism, som i revolutionen straffat sig sjelf och dem. Det skulle varit den till mensklighetens heder den 13 maj förra året på initiativ af de styrande genomförda slafemancipationen, som bure skulden till skådespelet i Rio den 15 november. De stora plantageegarne och de genom i viss mån likartade intressen förbunda köpmännen, båda i vidsträckt omfattning beroende af kaffeödlingen, skulle känt följderna af det genomförda befrielseverket, hvarigenom med ett slag 700,000 färgade erhöilo menskliga rättigheter, så svåra, att de, ehuru bildande det konservativa elementet i landet, uppfyllts af det bittraste missnöje med det bestående. Och det skulle varit i följd af deras aktiva eller passiva biträde som kejsardömet kunnat på ett ögonblick bortblåsas.

Denna förklaring befinnes dock, när den med kända sakförhållanden för ögonen närmare skärskådas, vara både enfaldig och orimlig. Och hvilka äro då dessa sakförhållanden? Det är i synnerhet trenne, som förtjena framhållas.

Först och främst var, enligt uppgift af trovärdiga, med brasilianska förhållanden väl förtrogna män, slafemancipationen så långt ifrån att vara en opopulär åtgärd, att den gamle kejsar Dom Pedro, såsom den högste och verksammaste främjaren deraf, för detta storverk skördade lof och pris ej blott af utlandet utan i ännu högre grad af sitt eget land. Vidare är det ett lika känt och intygadt faktum, att de flesta af de män, som genomförde revolutionen och som nu utgöra medlemmarne af den provisoriska regeringen, varit bland de ifrigaste förkämparne för reformen. Slutligen har det med statistiska siffror blifvit ådagalagdt, att genom slafvarnas befriande och deras ersättande med fria arbetare, ingen nämnvärd skada tillskyndades landets hufvudnäring, i det föga eller ingen minskning förspordes i jordens afkastning, föga eller ingen rubbning i det allmänna välståndets utveckling. Väl har en så noggrann kännare af de

brasilianska förhållandena som v. Tschudi* uttalat den åsigt, att den enda tilldragelse, som kunde medföra Brasiliens undergång, vore en slafemancipation, om staten ej vore förberedd derpå. Detta skrefs emellertid för nära tjugofem år sedan, och må vara att tiden ej då ännu var mogen för den stora reformen. Men ofantliga förändringar hafva timat sedan dess, och särskildt må framhållas, att det i fjol skedda formliga upphäfvandet af slafveriet icke kom brådstörtadt, utan var slutstenen i en rad af åtgärder, hvarigenom ej mindre än 1,600,000 slafvar redan återskänkts åt friheten.

Må också äfven här och der bland den privilegierade plantageegareklassen ett af sjelfviskhetens missträkningar närdt missnöje hafva förefunnits, och må äfven — ty detta har äfven påpekats såsom medverkande orsak till resningen och dess snabba framgång — disciplinens band varit lossnade inom krigshären; dessa omständigheter räcka dock icke till såsom förklaringsgrunder för den skedda omhvälfningen.

Nej, rätta förklaringsgrunden är ingen annan än den i det föregående antydd. Denna förklaringsgrund angafs ock redan i ett af de första telegram, som omtalade den viktiga händelsen, i det orsaken sades vara missnöjet med det klerikala inflytandet. Detta inflytande har ock — det känner man allt för väl — under lång tid varit i ständig tillväxt och af så mycket farligare beskaffenhet som det på alla sätt främjades, styrktes och stadfästades af sjelfva den presumtiva arftagarinnan till kronan, den till kropp och själ försvagade Dom Pedros äldsta dotter Isabella, ett fullkomligt viljelöst redskap i presters och jesuiters händer. Det mål hon och hennes klerikala ledare åtrådde var ingenting mer eller mindre än att göra riket till allenast ett under påfven skattskyldigt land. Att hon ansåg detta mål skönt och eftersträfvansvärdt, och att hon arbetade och allt jemt skulle arbeta på dess förverkligande, det har hon vid flera tillfällen och på många sätt låtit förstå. Så har det på senaste tider i ansedda europeiska tidningar och tidskrifter på det bestämdaste försäkrats af män, som länge vistats i Brasilien och varit i tillfälle att grundligt lära känna »det inre af dagens historia» derstädes.

Någon skulle kanske vilja betvifla möjligheten af att tanken på ett mål af så häpnadsväckande djerfhet som det

* J. J. v. Tschudi. Reisen in Südamerika. Leipzig 1—5. 1866—69.

nämnda skulle kunna födas och näras under en prestkaftan eller munkkåpa, men det kristnade prestadömetns historia är egnad att i det hänseendet skingra hvarje tvifvel. Särskildt har den ett omtala saker, som visa, att det icke är första gången jesuiter och jesuitiska prester djerft utsträcka sina giriga händer efter Brasiliens yppiga och rika land liksom efter Portugals öfriga besittningar på Sydamerikas jord.

Det torde icke få anses vara ur vägen att här, om än i största korthet, erinra om jesuiternas forna huserande i dessa med naturens häfvor så frikostigt välsignade nejder, dem de tidigt gjorde till föremål för »missionerande» verksamhet, men der de snart hos alla rättsinnade väckte harm och afsky på grund af sitt orättfärdiga förfarande, sin själfrådighet, herrsklystnad och sitt omättligen vinstbegär, åt hvilka alla styggelser de för deras omvändelsenit utsatta infödingarna voro hjälplöst prisgifna.

De dyrbara skatter, som portugisiska kronan hemtade från provinserna Brasilien och Maranhon utgjorde säkerligen en af hufvudorsakerna, hvarför derstädes ett vida större antal jesuiter slogo sig ned än i någon annan trakt af Asien, Afrika och Amerika. Ensamt i provinsen Brasilien hade de under förra århundradet 7 kollegier, 29 missioner, 6 seminarier och 29 »residens».

Den af ett omutligt sanningsbegär ledda historiska forskningen har på ett sätt som måste förstumma alla invändningar, ådagalagt, att jesuiterna åsyftade att lösrycka dessa provinser äfvensom Paraguay från Portugal för att under de yttre formerna af en republik underkasta dem sitt eget välde. Vägen till detta mål sökte de i sina vanliga medel: list, skenhelighet och undertryckande af hvarje själfständig tanke och vilja hos dem, som de gjorde till material för sin »omvändande» bearbetning. De nydöpta indianerna, dessa stackars menniskor, öfver hvilka jesuiterna i afsöndrade områden förde den andliga och verldsliga styrelsen, beröfvades alla medel att lyfta sig ur ett tillstånd af slafvisk underkastelse. De kände aldrig någon annan öfverhet än sina missionärer, hvilka de bevisade snart sagdt guddomlig ära. De erhöilo visserligen undervisning i åtskilliga handtverk, men frukterna af deras flit tillhörde — då i deras socialistiska samhällen ingen fick hafva enskild egendom — jesuiterna, som med sitt missionslands produkter drefvo en vidsträckt och vinstgivande handel.

Att jesuiterna till sist dock förfelade sitt mål, får i väsentlig mån tillskrifvas Benedikt XIV (1740—58) en af de få påfvar, som icke gått i lojoliternas ledband. Det var visligen och kunde icke vara annat än afundsjuka om egen makt, som ledde hans kamp mot jesuiterna, men liksom bonden ju efter ordspråket får sin ko igen, då tjufvarna komma i träta, så vunno och Brasiliens indianer genom påfvemaktens och jesuitermaktens sammandrabbning lindring i sitt slafveri, och jesuiternas sträfvan att bemäktiga sig hela landet afstyrdes.

Här är icke platsen att utförligt följa jesuiternas historia på brasiliansk mark. Det må blott framhållas, att de derstädes liksom öfver allt ömsom hatats och förföljts, ömsom åter blifvit tagna till nåder och då på nytt rest hufvudet högre än någonsin,

Fördrifna från Brasilien inkallades de dit åter 1864, och detta just genom kronprinsessan, som då nyss blifvit förmäld med den orleanska ättlingen grefven af Eu. Sedan dess hafva de här haft att glädja sig åt allt friskare vind i seglen, detta så mycket mer som i våra dagar, enligt hvad torde vara känt, verldspresterskapet icke till dem står i en fiendtlig motsättning, utan det tvärtom är jesuitismens ande som numer genom alla leder och lemmar af den katolska hierarkien är styrande och bestämmande makt. Mellan prester och jesuiter behöfver därför numera knapt i begreppet göras någon skilnad. Också nämnas i de klagomål, som från Brasilien förnummits öfver det växande klerikala inflytandet blott i allmänhet »presterna» såsom bärarne deraf. Och hvad nu detta inflytande beträffar, så har det i sanning, tack vare kronprinsessans uppmuntrande hägn, varit oerhördt, så att det knapt funnits ett enda statsembete, icke ens bland de högre och högsta, hvaröfver presterna icke bemäktigat sig en bestämmande inflytelse.

Naturligtvis hafva presterna gjort allt för att motverka en vidsträcktare tillämpning i lagstiftningen af den religiösa frihetens grundsatser och naturligtvis hafva de äfven härvid på det ifrigaste, det mest obetingade sätt understödt af kronprinsessan, deras blinda verktyg. Då hon under faderns vistelse i Europa år 1888 förde regentskapet, gick hon till och med ända derhän, att hon öppet satte sig öfver och gjorde om intet den lag, som medgaf kultusfrihet åt icke-katoliker. Hon ådrog sig visserligen härigenom bitter ovilja

i sydprovinserna, der protestantismen är starkt representerad, men fann rik tröst i den utmärkelse som genom presternas bedrifvande bereddes henne af påfven, i det denne förlånade henne »dygderosen». Dock, det äckliga sätt, hvarmed hon vid mottagandet af denna utmärkelse den 28 september bar sin fromhet till togs, och de prunkande festligheter, med hvilka hon firade denna i hennes ögon måhända mest betydelsefulla dag i sitt lif, framkallade bland befolkningen i Rio de Janeiro liksom en förkänsla af, att med hennes tronbestigning, om den en gång komme att ega rum, skulle i Brasilien ett olycksbringande prestherravälde taga sin början.

Var det då underligt, att de liberala, som hade under ögonen den dagliga tillväxten af denna för statens välfärd lifsfarliga makt, med den samma öppnade en strid på lif och död? Var det underligt, att de — såsom de verkligen gjorde — svuro, att den bigotta kronprinsessan aldrig skulle bära sin faders krona, och icke afvaktade den senares död för att upptaga kampen med henne, utan begagnade sig af första gynsamma tillfälle för att för alltid utestänga henne från tronen? Det kunde ju hafva händt, att, om de uppskjutit den till beseglande af deras ed nödvändiga kampen med Isabella till efter Dom Pedros frånfälle, de, trots allt mod och all fasthet, deri dragit det kortaste strået.

Att resningens ledare begagnade sin lättvunna seger på sätt som skedde, må icke heller förtänkas dem. De kunde visserligen, tycker måhända någon, hafva nöjt sig med att utverka en förändrad successionsordning. Då de emellertid föredrogo att göra tabula rasa med hela den monarkiska styrelseformen, handlade de säkerligen efter bästa öfvertygelse. Såsom segrare voro de herrar öfver situationen och hade valet fritt. Det onda, hvaraf statskroppen led, var enligt deras tanke för svårt att tillåta palliativmedel. Och så grepo de till hvad de ansågo för en radikalkur: de införde republiken. De kunde så mycket lättare göra detta, som enligt vittnesbörd från de mest olika håll, förkärleken för den republikanska statsformen sedan lång tid tillbaka varit stark och vidt utbredd inom landet. Detta icke minst på grund af den vidsträcktta sjelfstyrelse, af hvilken de särskilda provinserna äro i besittning.

Ännu ett par ord, innan vi sluta. De gälla en före- teelse, som med vida mera skäl än revolutionens plötsliga uppkomst samt raska och lyckliga utgång må kallas gåtfull. De gälla kejsar Dom Pedro sjelf.

Det oerhörda har berättats om den gamle monarken, att han helt enkelt spelat under täcke med revolutionärerna. Missnöjd med sin mågs och sin dotters fiendtliga hållning gent emot de liberala och antiklerikala elementen, orolig öfver följderna häraf samt fullt medveten om den stora ut- sträckning den republikanska rörelsen tagit, ansåg han sig bäst tjena sin dotters och landets intressen, om han rättade sig efter de republikanska ledarne. *Statskuppen var der- för på förhand uppgjord dem emellan.* Så lyder en ursprungligen af en Londontidning spridd berättelse. Häp- nadsväckande må den för visso kallas, om den är sann, något som det dock ännu är omöjligt att afgöra. Hvad man deremot med säkerhet känner, är att kejsaren af lif och själ är republikan. »Republiken är den bästa statsformen, jag skall öfvertyga er derom, när jag kommer tillbaka», yttrade han vid sin senaste afresa från Europa till portugisiske premierministern, som kommit om bord att säga honom farväl. En regerande furste, som så tänker och talar, se, det är mer än ett kuriosum, det är ett mysterium. Dom Pedro är en lärd, åtminstone en mycket beläst och boksynt man, och har som sådan många beundrare. Men långt se- dan efterverlden glömt honom i denna hans egenskap, skall den fortfarande ihågkomma honom såsom den krönte repu- blikanen. En republikan på tronen, det är en psykologisk gåta, lika underlig och oförklarlig, som om man t. ex. — sans comparaison för öfrigt — finge höra talas om en lurendrä- jare, som sjönge svärmiska sonetter till ära för kungliga tullverket, eller en vildttjuf, som icke hade ord nog starka att prisa förträffligheten af en väl organiserad och öfvad skogs- och jägeribetjening.

Konung Karl XV:s unionsförslag.

En episod ur Nordens historia.

Belyst ur minne och korrespondens.

Af

EMIL v. QVANTEN.

IV.

(Slutartikeln.)

Såsom jag i slutet af föregående afdelning visat, begynte, i samma stund den nordiska allianstraktaten skulle afslutas, danska regeringen att omfatta en ny helstatsförbindelse mellan Danmark och Holstein, hvarigenom tyskt land åter inflickades i den skandinaviska intressesfer, för hvilken Sverige-Norge skulle varda solidariskt. Och detta företog sig danska regeringen i den mest uppenbara strid med de underhandlingar och åtgärder, hvilka hade ledt till traktatförslaget.

Man skall nu kunna förstå den svensk-norska regeringens hållning och handlingssätt under september-december 1863. Då icke alla de mångåriga muntliga och skriftliga meningsutbytena mellan svensk-norska och danska kabinetterna ledt till den fulla och bestämda öfverensstämmelse, som kunde betinga en gemensam politik, en gemensam framtid, återstod för svensk-norska regeringen att söka vinna målet på indirekt väg, genom att tills vidare hålla sig tillbaka, i hopp om att danska regeringen, då hon såge att alliansen annars äfventyrades, skulle återvända till utgångspunkterna för traktatförslaget: Danmark till Eidern, Holstein bort från Danmark. Deraf de återkommande invändningarna mot, vid sidan af de förnyade förberedelserna till,

de upprepade löftena om traktatens undertecknande. Deraf den vigt som lades på Marspatentet, som icke blott förmedlade Slesvigs närmare anslutning till Danmark, utan ock innebar Holsteins fortfarande utsöndring och slutliga skilsmessa från Danmark. Deraf, då det drog ut på tiden, alla dessa mer eller mindre motsägande uppskofsöfrevändningar, som svensk-norska kabinettet anlidade, emedan det i det längsta ville hoppas på en sakernas bättre vändning i Danmark. Och när — kort efter Fredrik VII:s oförmodadt plötsliga bortgång — det blifvit klart, att detta hopp icke skulle uppfyllas, och Sverige-Norge i följd häraf icke längre kunde fullfölja alliansunderhandlingarna, ledde Manderström reträtten på ett sådant sätt, att han dock ännu lemnade Danmark dörren öppen till ett förnyadt närmande. Han skref i depeschen till Hamilton den 2 december: »För att i korthet upprepa, hvad jag här på Konungens befallning sagt Eder, vill jag alltså låta Eder, Herr Grefve, veta, i det jag anmodar Eder att sätta danska ministären i kännedom derom, att H. Majestät icke anser närvarande ögonblick gynsamt att afsluta en allianstraktat, som väsentligen komme att hvila på en helt annan grund och utgå från helt andra förutsättningar än det utkast, hvarom det i somras var fråga. Härmed vilja vi icke säga, att vi helt och hållet uppgifva tanken på en sådan traktats afslutning, i fall omständigheterna och ömsesidiga intressen framdeles påbjöde den. Jag tror mig äfven kunna säga, att det icke vore klokt att i detta ögonblick förklara underhandlingarna för afbrutna. Vi för vårt vidkommande önska det icke, och vi antaga, att Danmark ej bör önska det. Det är bäst att låta saken tills vidare bero; den skall längre fram lefva upp igen, ifall att förhållandena kräfva och medgifva detta.»

Ännu i mars 1864, alltså då danskarne redan kämpade i Dyppeleskansarne, förutsatte Manderström möjligheten af att Sverige kunde komma att ingripa i kampen. På väg till stortingsmötena i Kristiania höll han vid en bankett i Göteborg ett tal, i hvilket han yttrade: »Hans Majestät hade helst sett, att striden kunnat biläggas och freden återställas; men om så icke kan ske, och Sveriges ära fordrar att vi deltaga i striden, så hoppades talaren, att regeringen måtte kunna räkna på hvarje god medborgares medverkan.» Då konung Karl afslöt norska stortinget den

31 mars, tillkännagaf han: Vi vilja söka »i förening med vänskapligt sinnade makter åstadkomma en tillfredsställande lösning af den strid, för hvilken vårt grannrike Danmark nu är skådeplatsen; men trygga genom den enighet, som råder mellan konung och folk, vilja vi äfven vara förberedda på, för så vidt omständigheterna det kräfvä, att göra de uppoffringar, som äro nödiga för att bistå danska folket i den kamp, som det har att uthärda mot öfvermakten.» Dessa yttranden ådagalägga, att Sverige-Norge ännu i det sista tänkte sig kunna uppträda vid Danmarks sida.

Jag har nu, såsom jag vågar tro, med stöd af offentliga handlingar visat:

att svensk-norska regeringen åren 1861—1864 utvecklade i sina diplomatiska noter och förbindelser samt andra offentliga uttalanden en afgjordt skandinavisk politik;

att grundvalarne för denna politik voro Holsteins och Lauenburgs afskiljande från Danmark, och Danmark-Slesvigs anslutning till Sverige-Norge;

att svensk-norska regeringen var, i augusti 1863, beredd att på dessa grunder, som från Danmarks sida lades genom patentet den 30 mars 1863, afsluta med Danmark ett försvarsförbund mot Tyskland;

att Danmark vid samma tid planerade en ny helstatsförbindelse med Holstein och Lauenburg, och sökte att i sådant syfte tillgodogöra den i utsigt ställda alliansen med Sverige-Norge;

att svensk-norska regeringen i följd deraf sköt upp med alliansen och slutligen lät med den bero, sedan danska regeringen straxt efter konung Fredrik VII:s död formligen planerat en ny helstatspolitik, för hvilken Sverige och Norge ej ville strida;

att skulden till alliansens uteblifvande sålunda ligger hos den danska, icke hos den svensk-norska regeringen;

att, äfven sedan alliansen blef genom Danmarks eget förvällande undanskjuten, Sverige-Norge ännu höll sig beredt att ingripa i striden.

Men i och med denna bevisning har jag äfven, såsom min afsigt var, lyckats ådagalägga, att konung Karl XV:s unionsförslag icke, såsom man antagit, stod i någon motsägelse till svensk-norska regeringens föregående politik, och att således den benägenhet, som frih. De Geer och grefve Manderström genast visade det samma, ej heller i

ringaste mån är gåtfull. Jag tillåter mig derjemte antaga, att min granskning af det svensk-norska kabinetts skandinaviska politik eger i och för sig ett allmänt intresse; ty säkert skall det glädja hvarje svensk, likasom hvarje ädelsinnad norrman, han må nu vara skandinav eller anti-skandinav, då han finner, att de beskyllningar för opålitlighet och löftesbrott, som man riktat mot de förenade rikenas regering åren 1863—1864, i verkligheten icke äro befogade.

Det fins en olikhet mellan svensk-norska kabinetts politik och Karl XV:s unionsförslag; men denna olikhet är ingen motsägelse, endast en modifikation i den riktning, i hvilken båda gingo. Svensk-norska regeringen hade accepterat Eiderprogrammet, som hade en svag punkt i de sydslesvigiska distrikten med sin tysktalande befolkning. De som uppgjorde unionsförslaget 1864 erkände nödvändigheten af ett nationelt beriktigande af gränsen mellan Skandinavien och Tyskland. Detta innebar dock ej ett splitternytt förslag. Ett dylikt framställdes i Danmark redan 1848, och hade då inflytelserika anhängare. Kriget 1864 var ock knappast slut innan betydande röster bland det nationalliberala partiet offentligen medgäfvos, att en af orsakerna till Danmarks olycka var den, att ett sådant beriktigande ej blifvit i tid företaget. Då dessa förklaringar i sjelfva verket rättfärdiga en af hufvudpunkterna i konung Karl XV:s unionsförslag, må de äfven här anföras. Orla Lehman, minister både 1848 och 1863, skrifver¹: »Året 1848 åstadkom en stor försvagning af den gamla statsrätten, i hvilken vår gamla historiska riksgräns vid Eidern egde sin hemul, och gaf en kraftig lyftning åt nationalitetens rätt, som fordrade en nationel gräns. Hvar denna gräns ligger eller, rättare sagdt, hvar den skall dragas, derom kan man tvista; men visst är att den icke ligger vid Eider. Efter den synnerliga styrka, som den nya nationalitetsprincipen vunnit gent emot oss och efter den blodiga brytning, som egt rum, vardt det nu min öfvertygelse, att en slutlig lösning af konflikten mellan oss och Tyskland kunde nås endast genom att väsendtligen taga hänsyn till nationaliteterna, alltså — såsom jag dåförtiden uttryckte det — genom att tyskarne finge sitt Slesvig-

¹ Om Aarsagerne til Danmarks Ulykke, et historisk Tilbageblik, Kbhvn 1864.

Holstein, och vi vårt Sönderjylland. Huruvida vi 1848 lyckats vinna fred på denna basis, kan jag naturligtvis icke afgöra, men jag vill dock anmärka, att principen hade blifvit uppstald af sjelfva upprorsregeringen, erbjuden af dess utskickade och derefter åtminstone icke afvisad af den tyska centralmakten, samt att lord Palmerston, som ledde de första underhandlingarna, varmt anbefalde honom. Efter allt hvad som senare inträffat, torde det till och med ibland dem, som då med stor tapperhet sjöngo: »Det skal ei skee» gifvas många, som nu mycket tilltalas af den tanken, att vi för 15 år sedan kunnat på denna väg ernå ett afgörande, som skulle ha befriat oss från alla senare strider och troligen äfven från alla dynastiska förvecklingar, hvilkas betydelse i hög grad skulle smält bort, om båda parterna hade varit till freds.»

Huru märkvärdigt, att Orla Lehman, som ännu år 1864 bekänner sina åsigter från 1848, under mellantiden satt såsom medlem af en ministèr, hvilken hårdnackadt dref en alldeles motsatt politik!

Den såsom språkforskare europeiskt ryktbare J. N. Madvig, ledamot af Novemberministèren 1848, och sedermera under en lång följd af år ordförande i riksråd och riksdag, utgaf, likasom Orla Lehman, efter kriget en politisk broskyr. Äfven han kastar en återblick till 1848. Han yttrar¹: »Det hjälpte till ingenting att visa, att den sydliga delen af Slesvig nu genom sin förbindelse med det öfriga var och måste förblifva en utgångspunkt för förtyskningssträfvandena, hvilka kunde hejdas genom dess afskiljande, att endast derigenom kunde Slesvig vinna ro och i en utpräglad och afgjord öfvervigt af det nu till medvetande komna danska elementet afvisa främmande intrång, att en amputation af en led ofta är det enda, men radikala medlet att rädda den öfriga lemman. Det var exalterade känslor, fördomar och föreställningar, som i ett osaligt ögonblick kommo Fredrik VII att tillegna sig det skenbart storartade slagordet: *Det skal ei skee* (vid militärtaffeln efter revyn på Leerbæksmalm d. 13 sept. 1848), ett slagord, som i sin oklarhet (ty några ansågo det syfta på Holsteins utsöndring, måhända uppgifvande, andra på Slesvigs delning) innebar en för stor börda för Danmarks krafter.» Madvig resu-

¹ Den nationale Politik og det danske Monarchie, Kbhvn 1864.

merar sålunda: »Resultaten af de betraktelser jag sökt genomföra kunna sammanfattas i följande punkter: 1:mo Holstein har gått förloradt därför att, sedan den europeiska politiken slagit in i sin nyare riktning, ett till sin nationalitet och politiskt statsrättsliga karaktär tyskt land kunde ega plats hos den danska monarkien endast i en personalunion, för hvars bestånd emellertid krädes ett vederlag, som man ej har velat gifva; 2:do förlusten af Slesvig förbereddes genom danska regeringens århundraden långa försummelse att bevara Slesvigs nationalitet och inrätta dess styrelse i öfverensstämmelse med dess statsrättsliga ställning; 3:tio förlusten af Slesvig fullbordades, emedan man ej i tid beqvämde sig till att dela Slesvig och afstå från den rent tyska delen, sedan det kommit derhän, att vår fulla historiska rätt, försvagad genom vår egen regerings förfaringsätt och derigenom nästan vorden obillig, ej kunde genomföras gent emot Tysklands makt och de neutrala makternas åsigt, att vår uppfattning var ensidig.»

D. G. Monrad, kampministern, gaf efteråt följande erkännande åt den skandinaviska enhetspolitiken¹: »Det gent emot utlandet förenade Norden skulle hos Europa framkalla ett helt annat deltagande och bemötande än i sitt nuvarande splittrade tillstånd. Jag har talt med män, som haft att göra med stora staters styrelse. Talte jag med dem om Danmark, så låg, trots de fagra orden, i deras blick en likgiltighet, som illa dolde deras tankar om vår hopplösa ställning. Men anslog jag de skandinaviska strängarne, då försiggick en plötslig förändring; det kom eld i ögat, lif i hela minspelet, och de lyssnade med uppmärksamhet till hvarje ord. Skulle då det förenade Norden vara i stånd att försvara sig mot en stormakt? Vi finna det icke sannolikt. Deremot tro vi ej, att det är ett fantastiskt hopp, om vi antaga att ett förenadt Norden erhöle en så stor betydelse, att det erkändes af Europa som en lifskraftig länk i staternas kedja, och att det ej blefve svårt att hos den ena eller andra af stormakterna finna en anknytningspunkt, som försäkrade dess bestånd.»

Man har då och då från en del håll antydtt, att det skulle ha varit hot från Ryssland som förmådde svensk-norska kabinettet att träda tillbaka hösten 1863. Men detta är

¹ Om politiske drømmerier, Kbhvn 1870.

en ohistorisk uppfattning. Att Ryssland ogerna såge en skandinavisk union, visste ju svensk-norska kabinettet lika som hela världen för längesedan, och om detta hade varit nog för att afhålla Sverige-Norge från att bevaka sina rättmätiga intressen, så skulle De Geer-Manderströmska ministären aldrig ens ha anknutit några underhandlingar med Danmark. Ryssland var derjemte sommaren och hösten 1863 upptaget för egen räkning med polackarne. Det hotades då sjelft af en europeisk intervention. I sitt ryktbara tal vid Lagstiftande kårens öppnande d. 5 nov. föreslog kejsar Napoleon en kongress i Paris, der Polens sak skulle framföras inför Europas domstol. Hela vintern 1863 —64 uppmuntrade ännu Frankrike de polska frihetsmännen. I förra hälften af nov. 1863 yttrade konung Karl till danska sändebudet i Stockholm, »att han icke trodde det skulle lyckas ryska regeringen att besegra polska upproret under loppet af vintern, och att det i så fall ännu funnes en möjlighet till lösning genom vapen»¹. Genom oenighet mellan England och Frankrike uteblef interventionen och förföll kongressförslaget; men Ryssland var dock hösten 1863 för mycket sysselsatt med att säkerställa sig sjelft mot angrepp för att hota andra nationers sjelfständighet. Först från januari och februari 1864, då Ryssland ånyo började känna sitt välde i Polen tryggadt, forskrifva sig de depescher — om för öfrigt deras äkthet kan anses fullt säker, hvilket icke är fallet — enligt hvilka furst Gortschakoff skall ha förklarad, att om Sverige uppträdde till Danmarks bistånd, skulle Ryssland sammandraga en observationskår i Finland, samt att bildandet af ett stort skandinaviskt rike stode i »strid med Rysslands intressen»². Såsom jag tror mig veta, erhöll svenska kabinettet ej kännedom om dessa uttalanden förr än omkring början af juni. Huru som helst så ansågs ingalunda då för tiden ett tillkännagifvande från Ryssland af det öfriga Europa som en befallning. Och lika litet synes det vara fallet i våra dagar. Ännu står det lilla Bulgarien upprätt, emedan det vågat tro på

¹ Danska riksrådets folketingsutskotts betänkande, aug. 1864, II, bil. VII.

² Se Nya Dagligt Allehanda d. 4 juni 1864; Julian Klaczko, Europa, Polen og Danmark 1863, Kbhvn 1866, sid. 334—6. Observera öfversättarens not sid. 335 samt att Klaczko, af hvad anledning tyckes svårt att utgrunda, är vresigt stämd mot Sverige.

sig sjelf och emedan det ligger äfven i andra makters intresse att bidra till dess upprätthållande. Endast den fege och fullständigt isolerade faller med säkerhet förr eller senare. Vid bedömandet af Sverige-Norges politiska ställning åren 1855—1870 bör man ständigt erinra sig, att de förenade rikena slutit sig till Vestmakterna, att de voro nära förbundna med Frankrike, som då stod i spetsen för den nationella europeiska Vestern gent emot den folkunderkufvande Östern.

Af många tecken att döma, vill det synas att kung Karl litade, såsom ett sista afgörande inlägg, på att Frankrike slutligen skulle förklara sig för en nationel lösning af striden i Danmark, och att Sverige-Norge då skulle, med Frankrike som allierad, kunna fordra, å ena sidan en skandinavisk union, å andra sidan Holsteins och Lauenburgs öfverlemnande åt Tyskland. Det synes mycket sannolikt, att svensk-norska kabinettet öfverlätit på Frankrike att afgöra om tidpunkten för ett sådant uppträdande. Men det var ett stort fel, en stor olycka, att sålunda afstå från initiativet. Kejsar Napoleon, som uppträdte för nationalitetsrätten och erkänt folkomröstnings- och folksjelfbestämmningsrätten, hade då redan slagit in på den förhållnings- och inväntningspolitik, som nyss kostat polackarne en förspild revolution, snart skulle kosta Danmark Slesvig och innan kort leda honom sjelf till undergång. Det berättas att Karl XV året efter Danmarks olyckliga kamp mot Tyskland sagt till en fransk skriftställare, som besökte honom: »Kejsaren blef missledd af sina rådgifvare. Han hindrade mig att ingå förbund med Danmark; han har låtit det stympas. Det är ett fel, som skall hafva sina följder. Gifve Gud att han icke sjelf faller offer därför.» Den 10 juli 1864 skref danska sändebudet i Stockholm, att greve Manderström yttrat, att han för flere månader sedan sagt åt franska sändebudet Fournier, att, »enär ställningen icke längre vore den samma som vid krigets början, Sverige icke ansåge sig bundet af sina tidigare löften att sluta sig till Frankrike, om detta skulle gripa till vapen för att främja syften, som vore af särskildt intresse för Frankrike»¹. Af misstämningen i dessa ord framgår klart nog, att svensk-norska kabinettet

¹ Posthumus, ur minnet och dagboken om mina samtida, elfte delen, sid. 170.

ansåg de skandinaviska intressena ha blifvit, i strid med gjorda förespeglingar, försummade af den franska regeringen. Å sin sida tillstälde, efter hvad försports, franska kabinettet det svensk-norska en not, i hvilken det senare förbråddes för uraktlåtenhet att uppträda i tid och tillräckligt verksamt¹. Huru annorlunda hade icke allt kunnat gå, om icke Danmark eftersträfvat det i och för sig omöjliga, det med en nordisk allians, en skandinavisk union alldeles oförenliga, såsom det fullleligen intygas af Halls hemställan i danska statsrådet den 18 november 1863 och af Monrads bref till Karl XV den 13 maj 1864.

Jag har icke många ord att tillägga.

Efter det olyckliga kriget uppblossade i Danmark den politiska partistriden med ny kraft. De gamla absolutistiskt sinnade helstatsmännen, militär- och embetsmannakretsarne jemte några spillror af de national-liberala förenade sig till ett reaktionärt högerparti. Större delen af bondevännerne jemte en del yngre demokratiska element bildade ett radikalt vensterparti. De nyss så talrika national-liberala, den mäktiga centern, blef snart nog alldeles upplöst, sedan skandinavismens fana fallit ur dess hand. Endast de, som uppgjort och slutit sig till det af konung Karl adopterade unionsförslaget, höllo henne ännu upprätt. Den sammanhållande kraften, organisatören, den outtröttlige arbetaren ibland dem var och förblef i främsta rummet Karl Rosenberg. Hans förhoppningar, planer och verksamhet framgå ur hans bref från slutet af 1864 till början af 1870 (bilagorna 25, 26, 28, 29, 31—33, 35, 38, 39, 41, 42).

Men mot skandinavismen i Danmark vände sig nu med förenade krafter allt det småsinnade och egoistiska som i ett litet samhälle gör sig så bredt i lokal patriotism och national nihilism, seklergammalt nationalhat och gårdagsgammalt agg. Och såsom ett medel att motverka skandinavismen användes det gamla bepröfvade: att utså misstroende mot Sverige. Då under kriget mellan Preussen och Österrike 1866 ryktet berättade, att de skandinaviska staterna skulle i förbund med Frankrike uppträda som tredje part (bil. 30, 31), utspreddes genast att Sverige förenat sig med Preussen om att dela Danmark, och de gode köpenhamnarne förbereddes redan på nödvändigheten att till-

¹ Anf. st. sid. 223.

bakaslå en svensk landstigning på Seland (bil. 30)¹. Om unionsförslaget från 1864 kringspredos likaledes de mest vanställande påståenden, hvilka naturligtvis återfölla på förslaget danska anhängare. För att göra ett slut härpå, begärde desse med allt större enträgenhet (bil. 25, 26, 27), att förslaget jemte tillhörande akter måtte offentliggöras, på det att hela världen finge se, att det gick ut på att rädda den danskt nationella delen af Slesvig åt Danmark och Skandinavien. Efter många ifriga föreställningar om rättmätigheten af deras begäran, utverkade jag konung Karls bifall dertill. Men nu stötte jag på en svårighet hos Karl Rosenberg. Min mening var den, att vi skulle säga sanningen om förslaget tillkomst; men detta ingick ej i mina danska vänners afsigter. Redan 1864, då det gälde en mindre uppsats i en fransk tidning, frågar Rosenberg mig: »Först vill jag likväl bedja dig upplysa mig, om jag verkligen skall anföras, att förbundsförslaget ursprungligen utgått härifrån?» (bil. 24). I ett bref från året derpå, i hvilket han berättar, att han för en del riksdagsmän redogjort för de underhandlingar förslaget föranledde, tillägger

¹ Samma slags rykten om Sveriges delningslystnader voro flitigt i svang 1863. Jag har visat det orimliga i danska riksrådsutskottets tolkning af ett uttryck i grefve Moltke-Hvitfeldts dep. d. 7 okt. En dansk, A. H. E. Fich, Några blad om danska statens nutid och framtid, 1864, skriver: »Ungefär då kriget bröt ut har Bismarck på konfidentiellt sätt låtit sondera terrainen i Stockholm, om Sverige skulle vara benäget att bjuda handen till en delning af Danmark. Svaret på denna proposition lydte: *repoussez avec horreur.*» En annan dansk, Vidar, Fremtiden, politiske Betragtninger, 1866, vitnar: »Konungen af Sverige har i handling visat, att han icke vill inlåta sig på en öfverenskommelse om att slakta en gammal vän och granne. Han tillbakavisade år 1863 med indignation ett till honom derom framställt förslag». Icke dess mindre sattes oupphörligt i omlopp nya dylika beskyllningar. Innersta tanken hos dem, hvilka sörjde derför, karaktäriseras af Vidar sålunda: »Den är som en osynlig ond ande, hvars verkningar tydligen spörjas, och hvars organ med lätthet kunna påvisas, men hvars egentliga säte det ännu icke lyckats att utfinna. Den uppträder med en seghet, som är beundransvärd, och röjer en slughet, mot hvilken det är svårt att värja sig. Dess hemliga mål är ett uppreparande af det som skedde 1660 (då enväldet infördes). Den vill upprätta en dansk-tysk helstat och, om möjligt, eröfra Skåne, Halland och Blekinge. Den förföljer derför den moderna skandinavismen med alla hemliga och uppenbara medel, och låter inbilla allmogen att svenskarne vilja dela Danmark med Preussen. Den har många utvägar till sitt förfogande, och den förstärker att använda dem med lyckas. Ryssland är dess afgud.» Vidar är pseudonymen för en hög embetsman och inflytelserik medlem af riksråd och riksdag. (Jmf. bil. 28.)

han: »naturligtvis utan att vidröra hvad vi förehade under ditt första besök här i staden» (bil. 26). Och 1867 vidhåller han: »Jag kan ej annat än bestämdt afråda, att de närmare omständigheterna vid detta förslags tillkomst läggas i dagen. En annan sak är, att offentliggörandet af förslaget, med fasthållande af dess upprinnelse från kung Karl, samt hvad derpå följde, kan vara nyttig.» I samma bref tillägger han dock: »För öfrigt har jag ingenting att invända mot din uppfattning af tilldragelsen, och deltagar i din harm öfver att den skall inför allmänheten framstå i ett annat ljus än det sanna» (bil. 35). Och likväl! Det är påtagligt, att Rosenberg stod mellan tvenne eldar: å ena sidan mig (på hvilken kung Karl öfverlätit saken), å den andra Carlsen (jmför bil. 38), som uppbjöd allt för att utplåna spåren af att han var en af dem, som togo del i förslaget innan det hemställdes till kung Karl. Slutligen gaf jag med mig så till vida, att icke allt skulle behöfva sägas, under förutsättning att »intet af det som blir sagdt får strida mot det sanna förhållandet» (bil. 36). Jag öfverlemnade dokumenten i mars 1867. Rosenberg tog genast i tu med den beramade redogörelsen och sände den färdig till mig i juni.¹ Men jag hade ej hunnit långt i läsningen, innan jag fann att Rosenberg ändock vidhöll förslagets ursprung från kung Karl. Hvad skulle jag göra? Draga in hela uppsatsen? Detta skulle dock ha varit synd efter all den möda den förorsakat. Jag fogade mig efter Rosenberg. Nu skulle man få afhandlingen öfversatt, skaffa en fransk adoptivfader åt den samma och afvakta ett lägligt ögonblick för offentliggörandet. Allt detta drog ut på tiden, så att vi redan voro i februari 1870, det stora krigsåret, då den slutligen utkom i *Revue des deux Mondes*. Rosenberg hade först vändt sig till den snillrike historikern och politikern Henri Martin, som uttryckte ett varmt intresse för de skandinaviska sträfvandena (bil. 35, 40). Men det vardt sedan den bekante kunnige historieforskaren A. Geffroy, som åtog sig artikeln (bil. 42). Rosenberg blef dock mindre belåten med det sätt, hvarpå Geffroy använde hans manuskript. »Jag tillstår», skref han till mig, »att jag kände mig något bedragen, då jag såg hvad Geffroy gjort af det hela» (bil. 42). Jemför man Rosenbergs framställ-

¹ Den fins ännu i min ego.

ning med Geffroys, kan man ej heller neka, att den senare förefaller skäligen mager och torr. Äfven jag kände mig obehagligt berörd, då jag hos Geffroy återfann legenden om 1864 års unionsförslag såsom kung Karls personliga hugskott, hvilket icke kunde ingifva danska regeringen (som till punkt och pricka kände dess rätta ursprung) fullt förtroende, med flere reflexioner, som utvisade att Geffroy måste haft äfven andra danska medarbetare än Karl Rosenberg. Dock tillägger Geffroy: »Men hvad gjorde då formen till saken? Hvarför vara så qvick att tillgripa ett skäl eller en förevändning för att afbryta den förhandling som blifvit inledd? Köpenhamnskabinettet hade ju intet att förlora, men allt att vinna. Villkoret om de tyska beståndsdelarnes uteslutning var så klokt som möjligt. Det stod i öfverensstämmelse med Danmarks och Nordens mest befallande kraf. Hvad som ej är tvifvel underkastadt, hvad som uppenbart framgår ur episoden 1864, det är den karaktär af politisk nödvändighet, hvarmed skandinavismen börjat att framträda.»

Jag slutar min redogörelse för konung Karl XV:s unionsförslag. Såsom jag vågar tro, framgår ur dess innehåll att den varit mig både en rättighet och en skyldighet.

Aktstycken.

Bilagor till von Qvantens artikel.

N:o 36.

Till C. Rosenberg från E. v. Qvanten.

Stockholm den 24 mars 1867.

Du skrifver, att du ingenting har att invända mot sjelfva den framställning jag gjort af tillgången vid underhandlingarna. Om du härmed afser deras faktiskhet i detalj, skulle ju motsatsen innebära, att jag för dig, som tagit en så nära del i dem, sökt att göra gällande någonting ohistoriskt, d. v. s. osant. Men detta kunde väl, af dubbelt skäl, icke falla mig in. Menar du deremot den politiska och moraliska synpunkt, under hvilken de hemfalla, så lär icke någon af oss båda, som äro så djupt invecklade i saken, kunna gent emot den andra göra anspråk på ett objektift omdöme. Deremot ega vi rätt att, gent emot alla öfriga uppfattningar, fortfarande hålla fast vid vårt förslag såsom det enda riktiga och möjliga under dåvarande situation. Detta fasthållande vid sjelfva saken behöfver dock ej leda till fördömande, hårda eller retsamma utfall mot andra. Vi måste alltid hysa erkänsla mot Monrad för att han, om ock endast för ett ögonblick, omfattade förslaget. Att sedan åter gamla inflytelser, äldre

idéer, förnyade förespeglingar samt slutligens förtvivlans stoicism togo öfverhand hos honom, måste man beklaga.

Jag vill här genast vidröra en vigtig punkt. Hvad, frågar man, hade följden blifvit, om Monrad, i enlighet med kung Karls uppmaning, gjort en officiel framställning till svenska regeringen, men denna ryggat tillbaka? En sådan fråga kan ju alltid framkastas. Ja, hvad hade följden blifvit? Alls ingenting värre än det, som ändock sedan inträffade. Deremot voro fördelarne af förslaget, om detta lyckats, så uppenbara och stora, att alltid ett beslutsamt försök bort göras. Men sedan första ifvern, som den stora tanken väckte hos Monrad, fått tid att lägga sig, öfvertänkte han ock sin egen ställning som styrande minister, och till alla de öfriga inflytelserna sällade sig måhända äfven fruktan att förslagets möjliga misslyckande kunde aflägsna honom sjelf från makten, och Monrad sade i sin glödande patriotism: »Danmark, det är jag!»

På liknande sätt med Ploug och de nationalliberala. Vi måste ogilla att de, när de fått kännedom om kung Karls steg, icke understödde detsamma. De hade icke blick för att faktiskt en vändning inträd i Eiderpolitiken, att den måste öfvergifvas. De hade icke hjerta att uppoffra Dannevirkes gamla historiska och poetiska glans, de ville hellre förgås grundligt än rädda sig med några uppoffringar. Man kan dela deras känslor såsom sådana, men man måste från radikal skandinavisk ståndpunkt ogilla deras hållning. Hvad konung Kristian IX beträffar, lærer det vara bäst att behandla honom fullkomligt ridderligt, låta hans bref till kung Karl gälla allt hvad det kan, betrakta hans senare afsteg som ett misstag och antaga att han för framtiden åter vill slå in på den rätta vägen.

Då jag talar om en radikal skandinavisk ståndpunkt ber jag dig ej förskräckas häröfver och förutsätta, att den innebär någon ting rolandiskt raseriaktigt, som din holgerdanska betänksamhet är predestinerad att neutralisera. Med den radikala skandinavismen menar jag ingenting annat än det som innehålles i vårt gemensamma förslag: nationella gränser för staten, på frivillighetens grundval; delarnes sjelfständighet och frihet neråt och inåt samt deras enhet uppåt och utåt i ett förbundsparlament, en förbundskonung.

Hvad beträffar den omfattning, i hvilken dokumenten böra offentliggöras, vill jag visserligen gå dina fordringar till mötes, enär det ju aldrig kunnat falla mig in att framkalla några reklamationer af våra politiska vänner. Jag öfverlemnar därför åt

dig att bedöma, huru mycket som, på grund af deras »pirrelighed», bör afprutas på framställningens faktiska innehåll. Att emellertid intet af det som blir sagdt får strida mot det sanna förhållandet, säger sig sjelft.

Jag skickar dig nu dokumenten.

Jag behöfver icke fästa din särskilda uppmärksamhet på konung Karls i brevet till Kristian IX uttalade tanke, att de smärre nationerna böra i våra dagar sluta sig samman för att häfda sin sjelfständighet gent emot de större.

I anledning af hvad jag i mitt första bref (den 28 april) till Monrad skrifer om Slesvigs delning, bör jag nämna, att, enligt hvad jag erfor, Monrad vid den tiden jag återvände till Köpenhamn umgicks med planen att dela Slesvig sålunda, att den norra hälften skulle omedelbart förenas med kungariket Danmark, den södra deremot förenas administratift med Holstein, utan att dock underläggas Tyska förbundet. Detta nybildade Slesvig-Holstein skulle kvarstanna under danska kronan.

Hvad Monrad i sitt första bref till kung Karl invänder mot förslagens framträdande på kongressen, är ensidigt så till vida, som förslaget ju alls icke bort der framläggas såsom öfverläggningsämne. På konferensen skulle endast tillkännagifvits de grunder, på hvilka Sverige-Norge ingått försvarsförbund med Danmark. Sjelfva initiativet till statsförbundet kunde naturligtvis aldrig tagas der. Då det nu visar sig, att Danmark, om det sjelft i tid gifvit efter för delningsförslagen, skulle ha erhållit bättre vilkor än sedan blef fallet, huru antagligt är det icke, att den tillkännagifna alliansen mellan Sverige-Norge och Danmark skulle ha förmått alla de neutrala (utom Ryssland) till afgörande ansträngningar att hindra krigets vidare utbredande. På basen af Slesvigs delning skulle Tyskland väl äfven blifvit benäget för tvistens uppgörande. Hade då Ryssland blandat sig i spelet, skulle det ha blifvit europeiskt krig. Skandinavien program, bygd på nationalitet och folkomröstning, hade måst understödjas af Frankrike och Italien, och äfven England skulle ej kunnat dådlöst se Preussen eller Ryssland bemäktiga sig Öresund och Bälterna eller Varangerfjorden. Men att det snabba accepterandet af kung Karls förslag kunnat medföra de mest viktiga modifikationerna af Danmarks ställning på konferensen, ville Monrad aldrig riktigt inse, ehuru ifrigt jag påpekade detta förhållande både i mitt första bref till honom och i mitt senare till Carlsen. När Monrad säger till kung Karl, att han fruktar för att, såvida »konferensen ginge in på en po-

litisk förbindelse sådan som den påtänkta», Danmarks gräns skulle bli Kongeån och »allt söder derom blifva tyskt eller preussiskt territorium», förbiser han helt och hållet att förslaget är grundadt just på det nationelt danska Slesvigs räddning åt Skandinavien. Denna punkt skulle ju förfäktas med lif och blod.

I Monrads andra bref ser man af allt, att han är stadd på återgång från förslaget. Han har återfallit i sina gamla idéer. Ryssland hade väl äfven gjort honom och Kristian IX förespeglingar om att kunna rädda alltsammans, åtminstone åt dynastien. Monrad gjorde sig tillgodo Rysslands motvilja för ett Skandinavien, och Ryssland begagnade sig af Monrads vankelmod; och så lemnade Ryssland slutligen i sticket både honom och kung Kristian. I sitt första bref uttalade Monrad önskan om, att »så snart som möjligt träda i officiell och alldeles hemlig förhandling» med svenska regeringen. Här låtsar han ej mera någonting derom. Han låtsar ej om, att en snar underhandling också kunnat medföra åt Danmark en snar krigshjelp från Sverige-Norge. Konung Karl hade i sitt andra bref till Monrad medgifvit, att man ej skulle förelägga konferensen förslaget, nämligen så som Monrad fattat saken. Detta skulle ju dock ej hindrat, att ett snart slutet förbund mellan Danmark och Sverige-Norge lätit Danmark föra ett annat språk på konferensen. Konung Karl hade äfven medgifvit, att det öppna, offentliga bedrifvandet af förbundets organisering och konstituering ej borde börjas så länge konferensen varade. Men detta hindrade ju ej, att saken kunde genast gripas an regeringarna emellan. Hvad betydelse egde i annat fall Monrads egen i hans första bref uttalade önskan om en »snar» underhandling? Menade Monrad nu, att någon underhandling alls icke borde ega rum så länge konferensen pågick, så visar ju detta, i förening med hans antydning, att Holsteins och väl då äfven Slesvigs öde skulle afgöras just på konferensen, att förslaget icke mera egde någon plats i hans politik. Och när han slutligen talar om önskvärdheten af en personalunion mellan Holstein, Slesvig och det öfriga Danmark, strider detta direkt mot hela programmet.

Dessa äro mina randteckningar till dokumenten.

Till C. Rosenberg från E. v. Qvanten.

Tillägg till föregående bref.

Borde vi icke, i fall uppsatsen kommer in i Revue des deux Mondes, begagna detta tillfälle att säga några allmänna politiska sanningar åt våra kära landsmän? Förkunnade genom ett europeiskt organ, skulle de antagligen göra vida större verkan, än om de framskickades direkt af våra egna pennor. Borde vi icke söka påpeka, huru olyckligt det vore, om Danmark och Sverige-Norge sökte hvar för sig intaga en isolerad ställning?

Isolerade skulle ju hvarderas läge erbjuda flere svaga punkter, såsom: Jutska halfön för Danmark, Norrbotten för Sverige, Finmarken och Nordland för Norge. En isolerad ställning skulle förr eller senare inbjuda Tyskland att, direkt eller indirekt, annektera Danmark, i viss mån för att ej Ryssland må råda der öfver. Den skulle å andra sidan förr eller senare vid passande tillfälle uppmåna Ryssland att skrida öfver Torneå elf, till Varanger och Alten, en rörelse som, en gång börjad, säkert ej skulle göra halt, innan den skurit skandinaviska halfön midt itu, från Trondhjem till Hernösand, hvarefter resten blefve, tills vidare, ett lydrike. Ryssland vill, såsom bekant, mer än gerna flytta sin Hvitahafsflotta till Vesterhafvet eller så nära till som möjligt. Huru skola Sverige-Norge och Danmark hvar på sitt håll i sin isolering hemta krafter att motstå dessa anfall? Är deras läge Englands? Ega de en flotta, tillräcklig att som en rörlig mur utestänga hvarje främmande invasion? Ega de ett landförsvar som, äfven om det vore fullt organiseradt, tryggar dem mot angrepp af sina närmaste grannar? Långt derifrån. Intet materielt hinder kan afhålla tyskarne från att, stödda på Slesvig, öfersvämma Jutland och derefter Öarne, och Sverige-Norge eger ej krafter till de ansträngningar och uppoffringar, som krävas af ett långvarigt krig i sådana trakter som Norrbotten, Nordland och Finmarken, dit Ryssland kan öfver Finland och Arkangel sända sina härmassor. Ännu mindre räcka deras flottor och arméer till för att göra en diversion i Finska viken.

Derjemte äro Sverige-Norge och Danmark invecklade i nationalitetsrörelsen, och det på ett dubbelt sätt. Sverige-Norge inne-

sluter ej inom sina gränser hela den skandinaviska stammen. Danmark står utom. På lika sätt med Danmark. Det utgör blott en del af Skandinavien. Skola de skandinaviska folken, mera än de andra, kunna värja sig för den nationella frändskapsens inflytelser, som verka på en gång tyst och stilla som en naturlag, en instinktiv sympati, och derjemte som en medveten, praktisk-politisk kraft, som eftersträfvat ett fullt, ett lefvande samband mellan likartade delar? Skall väl exemplet af Europas öfriga folk, som alltjemt fortgå att organisera sig i denna riktning, bli på längden fruktlöst för de skandinaviska folken?

Men antaget, att de sjelfva skulle bjuda till att försaka hvad som är deras rättighet, ja deras pligt, emedan det är tidens lösen; männe också alla de andra folken skulle tro på uppriktigheten af ett så onaturligt bemödande? Det synes icke sannolikt. Så länge Italien äberopar nationaliteten som grund för sin politiska enhets rätt, så länge Tyskland är i fullt arbete dermed, så länge slaverne hålla på att söka upp hvarandra, så länge öfver allt i Europa, der delar af samma eller nära beslägtad nationalitet stå isolerade och splittrade, ett sträfvande röjes att sammansluta, att förena sig, så länge skall man antaga, att samma förhållande eger rum äfven med skandinaverne. Både vänner och motståndare skola inrätta sitt handlingssätt derefter. Finna vännerna, som tagit skandinavismen med i sina beräkningar, sig besvikna i sina förväntningar, skola de antaga endast brist på kraft såsom orsak, och de skola draga sig tillbaka och lemna åt sitt öde en nationalitet, som ej har sjelfkänsla. Motståndarne åter, de nationaliteter som kunna ha någonting att vinna på den skandinaviska nationalitetens bekostnad, skola, då de bevittna vår overksamhet, deruti se endast ett oklokt dröjsmål, som lemvar dem tillfälle att förverkliga sina egna planer.

Men icke härmed nog. Sverige-Norge innesluter dessutom inom sina gränser delar af en främmande nationalitet. I Norrbotten, Finmarken och Nordland bo omkring 20,000 finnar jemte några tusen lappar. Jemförda med hela Sveriges hufvudbefolkning, äro de en försvinnande minoritet. Men hufvudstammen af finnarne, med hvilka lapparne äro beslägtade, påträffas i Finland, som i politiskt hänseende är bundet vid Ryssland. Hviken dubbel fara ligger ej uppenbart häruti? Ty dessa med finnar och lappar insprängda skandinaviska trakter äro just desamma, som Ryssland i politiskt-strategiskt hänseende så gerna vill bemäktiga sig. Huru möjligt är det icke, att Ryssland en vacker dag skall söka uppträda på den finska nationalitetens vägnar och fordra en annexion

af dessa trakter; att det skall söka uppegga Finland att understödja dessa planer; att det skall söka uppvigla de finska och lappska inbyggarna i Sverige och Norge? Och ju svagare, ju passivare, ju mera isoleradt Sverige-Norge är, dess större hopp för Ryssland om framgång.

Finland hör genom sin historia och sin kultur till det vestra Europa. Finland har i grund och botten intet intresse af att Ryssland stärkes. De svenska talande i Finland ha redan begynt sträfva att höja det finska språket i jembredd med det svenska. Från svenskheten hotas ej Finland med någon fara. Sverige har längesedan erkänt de finska nationalitetssträfvandenas rättmätighet, erkänt Finlands sjelfbestämningsrätt. Det kan icke falla Sverige in, att för sin räkning göra anspråk på de 250,000 individer i Finland, som tala svenska, som äro af skandinavisk börd, men hvilkas hembygder ej skulle kunna afskiljas från det öfriga Finland, utan att detta sletes sönder materielt och moraliskt. Men ändå mindre kan Finland göra anspråk på de några och tjugutusen i Sverige-Norge bosatta finnarne och lapparne, hvilkas annexion skulle medföra hela den skandinaviska halföns ituskärning och Finlands gamla moderlands undergång. Det är ingalunda heller troligt, att Finland sjelft skulle det ringaste vinna på denna annexion. Ryssland toge nog för egen räkning hvad Skandinavien förlorade samt bildade deraf ett nytt guvernement, i hvilket det ryska språkets seger öfver både svenskan, finskan och norskan vore gifven. De underkufvade skandinaviska stammarne skulle ej erhålla finskan, utan ryskan till officielt språk. Finland skulle genom en sådan utgång i norra Skandinavien bli så mycket mera inklämdt i Ryssland, råka ändå djupare i Rysslands våld. Icke de några och tjugutusen finnarne inom Skandinavien, utan de många hundratusen finnarne i sjelfva Ryssland, i Olonetz, i Arkangel, i Ingermanland, i Estland äro i behof af att räddas åt framtiden. Mellan Skandinavien och Finland kan råda endast aktning och vänskap, grundad på gemensam kultur, gemensam politisk ställning, gemensamma folkliga intressen. Rysslands framträngande mot Vesterhafvet skulle medföra såväl Finlands som Skandinavians undergång.

Alltså, om Sverige-Norge och Danmark icke skulle vilja sluta sig samman för att icke derigenom utmana fiender, hvilka annars icke skulle uppträda, så ligger deruti ett fullkomligt misstag. Det visar sig tvärtom, att Sveriges, Norges och Danmarks både politiskt-geografiska och nationella läge är sådant, att det icke

tillåter dem isolering och neutralitet, med mindre än att de just då förr eller senare bereda sin egen undergång.

Men måhända tro de sig kunna njuta isoleringens lugn, den absoluta politiska neutralitetens egoistiska goda, emedan andra maktens intresse bjuder, att deras ställning skyddas. Äfven häruti kunna de dock lätt misstaga sig. Intresset måste vara och verka ömsesidigt. Man skyddar ej i längden den, som ej sjelf deltagar i den gemensamma sakens skydd. De lefvande vända sig endast till de lefvande. Det kunde visserligen tyckas, att vår tid, som så högt förkunnar nationalitetens rätt, ock borde utan förbehåll respektera den anspråkslösa ställning, som de neutrala och isolerade skandinaviska nationerna komme att intaga. Men nationaliteten är ej en filantropisk doktrin. Den är en praktisk kraft. Den är, såsom hvarje annan sådan, rörlig; den kan tillväxa, den kan aftaga, den kan dö. Om en nationalitet, full af lit till sig sjelf, i full verksamhet att samla sig, att anskaffa medel att stödja sin ställning, sitt inflytande, möter vid sina gränser en annan nationalitet, som är splittrad, svag, isolerad, likgiltig, så löper den senare omedelbart fara att bitvis assimileras med den förra.

Traktaten den 21 nov. 1855 intygar, att Vestmakterna haft ögonen öppna för de faror, som hota hela vestra Europa, om Ryssland finge bemäktiga sig Varanger- och Altenområdena. Traktatens praktiska betydelse bestod då uti att utgöra en inledning till ett gemensamt aktift uppträdande mot Ryssland. Men detta uppträdande uteblef. Traktatens betydelse är numera endast den att utgöra ett minnesmärke af planer, som ej blefvo utförda. Sedan dess äro traktaterna prisgifna, allianserna fria, Europas nya statssystem i görningen. Alla stater, alla nationaliteter söka nu i främsta rummet att stärka sig sjelfva och dernäst att finna verksamma allierade. De passiva lemnas åt sitt öde. Vilja skandinaverne förbli neutrala, isolerade, splittrade, så få de uppslukas af hvem det vare. Eller ock fordra England, Ryssland och Tyskland hvar på sitt håll de förnämsta strategiska positionerna inom Skandinavien, dess fästningar och krigshamnar jämte tillhörande områden, och lemna åt den inhemska befolkningen endast rättigheten att födas, nära sig och dö. Med skandinaverne som ett sjelfständigt folk vore det i alla fall slut.

Man bör ock erinra sig, att ehuru vi nu befinna oss i nationalitetspolitikens tidevarf, likväl icke föregående tidens synpunkter och intressen förlorat all kraft. Ännu spela de naturliga gränserna, som hellre borde kallas de onaturliga, en stor roll. Ännu ser folkens estetiska formkänsla berättigade statsgränser i en flod,

ett berg, en sjö, en hafsarm, som harmoniskt afrundar deras områden. Denna uppfattning af någonting oorganiskt och dött såsom begränsning för det, hvilket, såsom staten, nationen, är organiskt och lefvande, är numera i grunden föräldradt, sedan de internationella fördragen kunna låta hvarje annan nation eller stat draga ungefär samma gagn af en välbelägen hamn eller fördelaktig kommunikationsled som den stat, hvilken de politiskt tillhöra. De förra naturliga gränserna — hvilka äro någonting helt annat än de nationella strategiska positionerna — bli vid den fortgående internationella utvecklingen mer och mer reducerade till blott fysisk-geografiska utlinier. Men denna tid är ännu endast i görningen, och ingen kan hindra gamla åskådningssätt att fortfarande utöfva sin makt. Om också icke af andra skäl, löper Danmark redan härigenom fara att förlora Jutland, emedan denna halfö sammanhänger omedelbart med Tysklands fastland och skulle afrunda dess område vid de begge hafven, Nordsjön och Östersjön. Och hvem skulle väl, vid en sådan »gränsreglering», hjälpa det isolerade lilla Danmark för dess egen skull? Sannolikt ingen. Blandade sig någon här i leken, så skedde det nog för egen räkning.

Men skall då ej befolkningarnas egen högt uttalade vilja rådfrågas och aktas? Frankrike har gått i spetsen för vädjandet till denna humana princip, då det är fråga om sådana områden, hvilkas befolkning är mer eller mindre hvad man kallar »blandad». Men äfven omröstningsprincipen, det fria valets rätt, är, då den inträder på den internationella politikens fält, en praktisk jemknings- och afvägningsmetod, icke en oinskränkt menisklig rättighet. Vid de ömsesidiga inflyttningar, som i våra dagar ega rum nationerna emellan, skulle en absolut tillämpning af folkomröstningsrätten erhålla till följd, att ingen stat viste hvilka delar af hans område nästa dag tillhörde honom. Tyskarne i Paris och London kunde när som helst rösta för, att vissa delar af dessa hufvudstäder skola tillhöra Nordtyska förbundet o. s. v. Man kan icke vädja till folkomröstningsprincipen i och för sig. Det måste, för att hon skall kunna göra sig gällande, finnas andra viktiga politiska bevekelsegrunder därför, såsom t. ex. då Italien och Frankrike kommo öfverens om folkomröstningarna i Savoyen och Nizza. Det tyckes visserligen att stater, som sjelfva praktiskt erkänt folkomröstningsrätten, också hafva intresse af att bevaka dess lämpliga användning äfven på andra håll. Så gjorde ju på sätt och vis Frankrike vid Pragfreden angående norra Slesvig. Det är likväl fara värdt, att, om den part, för hvars räkning en dylik

restitution blifvit reservérad, är alltför underlägsen den som skall medgifva godtgörelsen, hela saken slutligen kringgås eller öppet underlåtes. Att Frankrike, med bästa vilja i världen att hjälpa Danmark, dock icke gör krig mot Tyskland ensamt för norra Slesvigs skull, måste en hvar inse.

Säkraste utvägen för Danmark att få behålla norra Slesvig, hade varit den, att, enligt kung Karls förslag, under sjelfva kriget sluta sig till Sverige-Norge. Enda utsigten för Danmark att återfå norra Slesvig och för framtiden få behålla Jutland ligger i en skandinavisk union. Främst komme naturligtvis Tyskland att fästa ett helt annat afseende vid ett förenadt, lifskraftigt Skandinavien än vid det nu försvagade, isolerade Danmark. Om, då Nordslesvig återlemnas åt Skandinavien, ett färre antal tyskar derigenom återflyttas inom den danska gränsen, likasom omvänt ett färre antal danskar kvarlemnas inom den nordtyska, sker dock derigenom ingen politisk eller nationel orättvisa. Hvardera slesvigiska området komme dit det hufvudsakligen hör. Lika litet som staten kan stödja sig på en s. k. naturlig, d. v. s. rent geografisk gräns, lika litet kan han omgjorda sig med en rent språklig gräns i dess yttersta utlöpnigar. Staten, som är en politisk organism, eger äfven som sådan för sitt område en begränsning, nämligen den intressesfer, hvilken omsluter och skyddar kärnan, den kompakta folkstocken af vederbörande nationalitet. Nationaliteten å sin sida bestämmes ej heller uteslutande af språket, utan äfven genom ärfda vanor, sympatier, rättsbegrepp och historiska uppgifter. Nordslesvig tillhör Danmarks legitima intressesfer. Det vill äfven sjelft tillhöra Danmark. Förlusten af Nordslesvig är ett gapande sår i Danmarks sida. Endast genom att ansluta sig till Sverige-Norge kan Danmark hämma sin förblödning och ställa i utsigt sårets helande. För Tyskland deremot är Nordslesvig icke af samma betydelse som för Danmark. Tysklands politiska och nationella intressesfer är fullkomligt godtgjord genom positionerna i Holstein och Sydslesvig.

I den invecklade process, som utgör den historiska utvecklingen, finner man sålunda, att ingen enda princip, intet enda intresse verkar uteslutande och fristående, utan de förmedla alla till en viss grad hvarandra, nämligen på så sätt, att dock en i sender är den hufvudsakligen bestämmande. Vår tid är nationalitetsintressets, det är ojäfaktigt. Men man får icke omfatta det samma med en passiv tro. Nationaliteten är en verksam kraft. Och för att hon skall verka välgörande, fordrar hon icke blott ett teoretiskt utan äfven ett praktiskt erkännande. I annat fall kan hon varda förstörande. Hon vill ej veta af splittring, isole-

ring, neutralitet i utvecklingens stora arbete. För dem eger hon endast faror och undergång.

Vilja de skandinaviska folken täfla i det sedliga och intellektuella framåtskridandets ädla idrotter med de öfriga nationerna, måste de ock, på sätt tidens lynne fordrar, betrygga sin sjelfständiga ställning; ty utan sjelfständighet skall deras verksamhet endast förväxa i den råa materialismens och den osedliga slapphetens märglösa former. Och denna sjelfständiga ställning, så trygg någon sådan i denna föränderliga värld kan vara, kunna de ernå endast genom att förena sig till ömsesidigt skydd, genom att samla alla sina krafter till ett helt, och dernäst genom att uppsöka de allianser, som äro för dem de närmaste och naturliggaste. De behöfva för att förena sig icke uppoffra någonting af sina folkliga egendomligheter, sina sociala inrättningar, sina statsförfattningar. De behöfva endast jemte dem upprätta en förbundsregering, ett förbundsparlament för att handhafva de till sin natur rent gemensamma angelägenheterna, såsom försvarsväsende och utrikespolitik. Att hålla före, såsom en och annan gjort, att genom en sådan organisation ingen verklig enhet skulle uppnås, vore ungefär det samma som att påstå, att ingen verklig enhet finnes i ett land, der lokala och kommunala fria institutioner existera. Att åter, såsom å andra sidan en och annan låtit förstå, öfverlemnandet af vissa gemensamma angelägenheter åt en förbundsrepresentation och förbundsstyrelse skulle bli lika många förluster för hvarje särskildt land, är påtagligen lika oriktigt som om någon sade att det är en förlust för ett landskap, en kommun, att vissa, för hela landet gemensamma angelägenheter förvaltas af en riksstyrelse och en riksrepresentation.

På en gång hederlig och trygg neutralitet kunna de skandinaviska folken icke förskaffa sig, innan i Norden bildat sig ett frisinnadt folkförbund, som är starkt nog att uppträda som fredsmedlare och fredsbevarare i Östersjön. Det vore en fredsroll, som medförde välsignelse åt alla. Det vore en neutralitet, som icke berodde på andras godtycke, utan på egen styrka.

N:o 38.

Från C. Rosenberg till E. v. Qvanten.

Köpenhamn den 10 juni 1867.

Jag skrifer till dig endast för att låta dig veta, att uppsatsen är färdig. Till en del bär Carlsen skulden för dröjsmålet.

Han hade lofvat taga sina papper med sig in från landet, för att vi skulle se efter om deribland finnes något användbart; men hvar gång han var hemma glömde han dem, så att jag slutligen en söndag måste fara med honom för att gå igenom dem derute. Jag fann då ett par ställen i några af dina bref, som du icke hade meddelat mig och som något bidraga att klarare belysa huruvida ministären var med om saken eller ej. Men detta, tillika med några invändningar af Carlsen då jag uppläste mitt opus, gjorde att konsepterna blefvo så illa tilltygade, att jag måste skrifva rent det hela. Dermed har jag nu tagit itu, d. v. s. anlitat en pålitlig man. Det hela är nu i sådant skick att Carlsen ingenting har att deremot invända.

Med hänsyn till tiden för offentliggörandet är det emellertid skäl att lägga märke till en sak. Det tycks mig nu vara uppenbart, att Napoleon söker, genom medgifvanden i Orienten, vinna Ryssland, för att sålunda skilja det från Preussen. Är det så, hvarom du bör kunna få säkrare underrättelser, då kan man icke vänta att skandinavismen kan komma å bane i detta skede, ty Napoleon skulle, i sådan händelse, icke vilja understödja något som är tsaren misshagligt. Det rätta ögonblicket att komma fram med broskyren skall alltid vara det, då man kan vänta att Napoleon vill räcka handen till en skandinavisk union. Kommer man på en annan tidpunkt, faller den i Frankrike död till jorden. Dock kunde man ju gerna låta den komma ut här hemma; men i så fall vore det ingen brådska med öfversättningen. Då måste också något ändras, ty jag har nu skrivit broskyren med en fransk eller europeisk publik för ögonen. Från Martin* hafva hvarken jag eller Hamilton** sedermera hört något. Kan-ske skulle man kunna försöka med B., medarbetare i Opinion National, till hvilken jag också har adress, om du nödvändigt vill hafva den fram nu; men kom ihåg, att vi här hafva en trumf på hand, som det är bäst att gömma på tills den kan göra full verkan, hvilket icke kan göras i Paris så länge den närvarande situationen räcker.

* Den bekante utmärkte franske historieskrifvaren och politikern.

** Professorn vid Lunds universitet, G. K. Hamilton, utgifvare af Nordisk Tidskrift.

N:o 39.

Från C. Rosenberg till E. v. Qvanten.

Köpenhamn den 28 juni 1867.

Härjemte sänder jag dig arbetet. Få nu se hvad du tycker om det. Någoting om det konstitutionellt tillåtliga i kung Carls åtgärd, kunde jag icke inflicka. Jag försökte det flere gånger, men det som skrefs kastades i papperskorgen, emedan i sjelfva saken icke ligger något motiv för ett dylikt tal. Det motiveras icke af sjelfva saken, emedan den *är* konstitutionellt tillätlig; hvar och en, som har den ringaste statsrättsliga insigt, måste erkänna det. Från Martin har jag fått bifogade bref. Hamilton* har något senare fått ett, hvari Martin yttrar, att han nästan anser tidpunkten gynsam. Låtom oss alltså skynda. Sök att få det öfversatt så fort du kan och skiicka mig det, så sänder jag det genast till Martin. Mig synes, att man helt och hållet bör låta det bero på honom när och huru han vill att det skall komma ut. Skulle vi emellertid tycka, att ett lyckligt ögonblick inträffar här hemma, så kunna vi ju på egen hand låta det komma ut på svenska.

N:o 40.

Från Henri Martin till C. Rosenberg.

Paris den 13 juni 1867.

Värdes ursäkta att jag dröjt med besvarandet af edert ärade bref af den 12 maj, som blef mig tillsändt af er vän hr grefve Hamilton. Till följd af en resa har jag någon tid varit opasslig. Jag delar fullkomligt edra och edra vänners känslor och åsigtter angående nödvändigheten af en skandinavisk union. Hvad beträffar formen, villkoren, medlen för denna union, kan en främling derom ej yttra sig, men väl om den sidan deraf, som direkt berör hans egna intressen. Jag säger *direkt*; ty i sjelfva verket ligger deri ett gemensamt intresse för hela det vestra Europa.

* Professor G. K. Hamilton.

Planen angående utgifvandet, hvarom ni talar, synes mig vara af vigt, såväl för de skandinaviska länderna, som för utlandet. Å ena sidan skall den förskaffa Eder stora sympatier inåt och utåt; å andra sidan skall den, i proportion till dessa sympatier, göra Eder till föremål för en tilltagande ovilja hos den *store fienden*, hvilken för resten, utan tvifvel, ej är okunnig om underhandlingarna i fråga.

För öfrigt skall intet kunna afväpna denna illvilja, icke ens om Sverige-Norge afstode från hvarje aktiv roll; ty Ryssland skall aldrig frivilligt afstå från sina planer på fjordarne i nordvest.

Jag tror att öfversättningen till franskan af ert dokument kan vara af mycken nytta, med förbehåll att ett lägligt ögonblick väljes för utgifvandet; det vill säga ett ögonblick då sinnena icke äro upptagna af annat och då den politiska situationen vore någorlunda gynsam för idéns spridning.

För min del vore jag lycklig att vid detta tillfälle kunna vara Eder till någon nytta och kan ej annat än känna mig hedrad af Er vädjan till min tillgifvenhet för en sak, som är oss båda lika kär och som är den europeiska frihetens och de sjelfständiga nationaliteternas sak.

För det närvarande kan jag icke lemna Er någon exakt uppgift om det som tilldrager sig hos oss. Försöken till ett närmande mellan den franska regeringen och Ryssland ingifva mig samma känslor som Eder; men det förefaller mig svårt att tro att dessa försök komma att erhålla någon betydelse; Ryssland skall icke släppa ifrån sig förbundet med konungen af Preussen, och jag kan icke fatta vilkoren för ett arrangement »à trois» emellan franska regeringen, Preussen och Ryssland. Man måste låta detta moln skingras och ej för mycket oroa sig deröfver.

Orienten kan icke bli ett gemensamt verksamhetsområde för Frankrike och Ryssland. Ryssland låtsar der vilja hvad Frankrike verkligen vill: de kristna folkens emancipation. I verkligheten vill Ryssland hvarken ett någorlunda starkt Grekland eller ett Serbien, innefattande flera millioner människor, och det vore i stånd att i morgon till Preussen utlemna detta Böhmen, hvars chefer det i dag blomsterbestror i S:t Petersburg och Moskwa. Med ett ord, jag tror det vara mycket bra att låta verkställa öfversättningen och att hafva den färdig att gifvas ut på lämplig tid.

Hvad edra olyckliga landsmän i Slesvig vidkommer, är opinionen i Frankrike enstämmig i denna punkt. Det är en af

vårt århundrades största skandaler, detta krig om Slesvig-Holstein, börjadt i nationalitetsprincipens namn och slutadt med den mest oförsynta kränkning af samma princip. Om Preussen återger er några bitar af Slesvig, skall det likväl behålla allt som kan ega värde såsom militärisk position, i trots af att inneväanarne äro lika goda danskar de, som de andra. I allt detta finnes ingen annan rätt än den starkes, och det sorgligaste är, att se dessa folkförsamlingar i Tyskland, som kalla sig liberala, men som hysa lika liten aktning för hvad rätt är som den preussiska regeringen sjelf.

Sedan några år tillbaka har man låtit Europas affärer komma in på en mycket beklaglig väg. Vi äro långt aflägsnade från krigen på Krim och i Italien.

Emottag min tacksamhet för den uppmärksamhet ni har egnat mitt arbete öfver *Ryssland och Europa* och för den redogörelse derför som ni godhetsfullt låtit införa i grefve Hamiltons Nordisk Tidskrift. Sagda arbete utkom kort före utbrottet af kriget 1866. Detta krigs stora tilldragelser hafva i hög grad modifierat ställningen i Europa, men det har icke minskat de faror jag påpekat, om icke Tyskland, på samma gång det blir mera enigt, mera starkt, äfven blir mera rättvist mot andra nationer och mera känsligt för Europas gemensamma intressen. Hittills har deraf intet försports hos dem som styra det. Hos en del af folket visa sig några symptom till det bättre. Låtom oss ej förlora hoppet.

N:o 41.

Från C. Rosenberg till E. v. Qvanten.

Köpenhamn den 30 oktober 1868.

Du har väl af tidningarna sett, hvad som med hänsyn till förlofningen försiggått under adressdebatten på danska riksdagen. Detta är i sjelfva verket en uppfyllelse af dina önskningar från förgångna år, att vår riksdag måtte uttala sig i skandinavisk riktning, ty meningen med angående passus har genom oktobristernes motstånd blifvit fullkomligt klar och starkt pointerad. Man kan säga, att hela landstinget, och, ändå mer, att $\frac{2}{3}$ af folketinget räckt Sverige handen.

Vi skandinaver ha svårigheter med att bekämpa våra motståndare, när de tala om Sveriges ovillighet att gå samman med oss, emedan de kunna hänvisa, bland annat, till 1867 års trontal med dess yttrande om de naturliga gränserna. Kommer icke nästa trontal att innehålla något som visar, att man i Sverige med tillfredsställelse sett huru det danska folket gladt sig öfver förlofningen och hvilka önskingar om anslutning, som dervid ha gifvit sig tillkänna, så kommer detta att uttydas som ett afvisande, och vår ställning kommer att bli betydligt svårare.

N:o 42.

Från C. Rosenberg till E. v. Qvanten.

Köpenhamn den 2 mars 1870.

I dag har jag en särskild anledning att skrifva, emedan jag vill sända dig en öfversättning af Geffroys artikel, som jag har förmått Hegel att gifva ut. Jag tillstår, att jag kände mig något bedragen då jag såg hvad Geffroy hade gjort af det hela. Han har hoppat öfver flera viktigare punkter och på eget bevåg tillagt en för prins Oskar kränkande anspelning, som han har fått Gud vet hvarifrån, — icke från mig. I det manuskript, du såg och som ordagrant blef öfversatt, fans ju ingenting derom. Emellertid har nu verlden fått reda på saken och icke minst folk här hemma, som hittills icke velat gifva akt på eller tro derpå. Hvilken verkan har den gjort i Stockholm? Och hurdan är i allmänhet stämningen der? Dålig? Här är den usel. Vi hafva att dragas med småsinthet på alla håll och kanter, modlöshet och nationel ligiltighet. Och vi några få, som äro eniga med hänsyn till den nordiska saken, vi »gråla om påfvens skägg».

Carlsen har varit mycket sjuk och är fortfarande klen; han har nekat att mottaga nytt val till styrelsen för Nordiska samfundet. Hans utträdande gör för ögonblicket icke mycket till saken, ty der är för oss mycket litet att göra, knappast annat än att skrifva och tala om saken hvar vi kunna komma åt, och det kunna vi göra utan honom. En någorlunda stor krets af läsare hafva vi ännu; men intresset sjunker, hvilket ej är att undra på i en så död tid. Emellertid måste man ju fortfara så länge

man kan finna ett öra och öronljud. Jag är nu, bland annat, folkhögskolelärare; det är också ett sätt att verka, ehuru väl ett af de långsamma. Men man måste ju lära att vänta — »learn to labour and to wait», — det värsta af allt.

Skrif nu till mig. Jag känner mig så underligt tom på idéer; men så står jag också ensam och har nu i fem år skött saken här, ständigt mer och mer öfvergifven af medkämparne derborta hos eder. Kom dock ihåg hvad som står i Havamal: »Brand af brand bränner tills bål det varder, och ord födes af ord, och *tanke af tanke.*» Jag är verkligen, rent ut sagdt, i behof af andlig hjälp, i alla händelser af någon att beklaga mig för och, framför allt, af underrättelser om de faktiska förhållandena.

En usurperad reputation?

En knippa reflexioner med anledning af K. Dramat.
Teaterns franska komedispel.

Med Gustaf Fredrikson steg den franska komedien in i Sveriges nationalteater, säger hr Frans Hedberg i sina »Skådespelare». Att hr H. i fortsättningen strängt nagelfar den franska komedien och huldt småler mot dess introducteur är en dråplig konsekvens, hvilket emellertid ej hindrar att det Fredriksonska introducteurskapet nog eger sin riktighet. Naturligtvis var gallisk dramatik ej orepresenterad före den famösa 4 November 1862, men årsväxten blef dock aldrig så frodig som efter besagde bemärkelsedag.

K. Dramat. Teaterns sysslände med denna art af pjeser blef till slut så ifrigt att teatern ej kunde undgå nå en viss virtuositet i genren och vinna ett den tiden ej ogrundadt rykte för elegant och stilriktigt återgifvande af Augier, Dumas, Sardou, Lockroy, Legouvé m. fl. Fru Hvasser, hrr Svartz och Elmlund nedstego från koturnen för att med sina lysande talanger hjälpa den egentliga stamtruppen, fruarne Hedin och Almlöf, fröknarne Sandberg, Nerman, Åberg, hrr Fredrikson, Hartman, Almlöf, Lagerqvist o. s. v.

Så blef det med åren en tradition att fransk komedi spelas utan like å Dramat. teatern. Och på denna tradition lever teatern än i dag.

Näväl, låt oss njuta af en sådan mönsterföreställning, låtom oss skåda — skåda — skåda — ja t. ex. Edouard Paillerons »Sällskap der man har tråkigt». Min käre följeslagare, har du i minnet Madeleine Brohans duchesse de Réville, Samarys Suzanne, Reichembergs Jeanne, den vackra Lloyd som comtesse de Céron

så gör det ingenting. Den svenska mönsterteatern tål nog vid dessa dina souvenirs, till hvilka du gerna må lägga Gots Bellac, Coquelins Raymond eller Delaunays Roger de Céran. Enfin — jouissons!

Hm! hvilken dekoration! »Grefvinnans de Cérans slott i Faubourg de Céran». Denna gamla slitna blacka matta? Denna visserligen icke trasiga, men skäligt enkla gräsgröna bordduk? Dessa »familjeporträtt», uppenbart ämnade att pryda ett elegantare klädstånd på Österlånggatan! I korridorer på gamla slott sitta slika fasliga gubbar, men i salongen!

Skada att hr Personne icke tapetserat också detta stycke, han som i »En Parisare» och i »Francillon» på det eftertryckligaste täflat med Myhrberg & Stern i elegant rumsdekorerung. Att en så skicklig dekoratör ej sjelf bär någon dekoration finner jag vara så stort misstag att det bör stå på vippen till ett changement.

Jag tror till och med det för Paillerons komedi varit välgörande om hr P. slungat sin Bellac-rol och i stället tagit itu med pjesens uppsättning, damernas toiletter, hr Grips hela uppenbarelse och annat mer, som skriker efter korrigerung. »Den stora salongen» utanför t. ex., som ser ut som en vanlig passage, men som genom ett dekorativt och optiskt arrangement bort se vida djupare ut. Och i ett orangeri, som grefvinnans, hvi denna brist på grönt, dessa af inga slingerväxter öfversällade fula bleck-bersåer, denna effektlösa placering af gaslågorna?

Nåja, fästom oss ej mer vid det yttre. Vår andliga njutning skall enligt gammal tradition bli så utsökt att vi glömma materiens uselhet. Det excellenta spelet skall aftecknä sig dubbelt förföriskt mot denna simpla bakgrund!

Ack!

* * *

»Le monde ou on s'ennuie» gafs å Comédie-Française f. f. g. den 25 April 1881. På affischen stodo bland annat damerna Brohan, Broisat, Reichemberg, Lloyd, Samary, herrarne Got, Coquelin aîné, Delaunay Joliet, Richard, m. fl. Stycket gjorde succès pyramidale, föranledd ej mindre af det minutiöst fullkomliga utförandet, der särdeles Madeleine Brohan, Coquelin och lilla Samary excellerade, än af den pikanta persifflagen af madame Juliette Lambert-Adams salong med dess koryfée, främst

professor Caro, den vältalige psykologen, hvars föreläsningar i Sorbonne hade air af ett bröllop i Sainte Clotide: samma aristokratiska dampublik, samma étincellanta toiletter, samma eleganta koketteri. Stycket öfversattes redan samma sommar och gafs på Djurgårdsteatern med bl. a. fru Linda Boström, hr Engelbrecht, frk. Hodelm m. fl. För hösten upptogs stycket rivaliserande af Nya och Dramatiska Teatrarne. Diverse kritici ansågo utförandet vara bäst å — Nya Teatern, de ansågo pjesen vara blott en tom fars och att spelet å N. T. var i stil dermed. Fru Cysch hade der uppoffrat sin ungdomsskönhet för hertiginnans rol, fru Fahlman dito dito för grefvinnans, fru Engelbrecht spelade engelskan, frökvarne Backlund och Hård prefektskan och Suzanne, den senare ansågs i de allvarliga momenten utmärkt och långt bättre än Dramatiska Teaterns Ellen Hedlund, som just då stod i begrepp att förlora (för evigt!) detta sitt tillnamn. Herrarne på N. T. utgjordes af hrr Hillberg, Wagner, Engelbrecht o. s. v., men på Dr. T. af sjelfva Knut Almlöf, som öfvertagit Bellacs rol. För vår del hade vi der tänkt oss hr Fredrikson, som också säkert skulle gifvit en mer illusorisk bild af den kvinnotjusande Pariser-Plato än hr A., hvars stora talang håller sig inom de komiske gubbarnes krets. Hr F. spelade i stället prefekten, frk. Åberg dess fru, begge med stor framgång, som äfven följde de andres prestationer, hvaraf kritiken satte fru Betty Almlöfs hertiginna högst, ehuru nog anmärkningar kunde göras mot fru A:s skick som grande-dame här som i andra roller, exempelvis hertiginnan Marlborough, der ej ens de mest uddiga repliker och den intelligentaste uppfattning undanskymde bristen på nödig aristokratisk grandezza. Emellertid var det märkvärdigt att fru Almlöf kunde spela något alls dessa sista år, då man betänker den utmärkta konstnärinnans beklagansvärda olycka att endast högst ofullständigt kunna betjena sig af sina ögon. Med kritstreck utritades på golfvet hennes positioner, och med ett beundransvärdt minne erinrade sig konstnärinnan scen för scen ett på förhand inlärdt scenario. Regissören förargade dock en gång med skäl fru Almlöf, då han utan att säga henne till hade arrangerat om möblerna i en komedi och på det viset narrade henne först att adressera flere spirituela repliker till en stol och sedan att vara nära att kullgå en taburett. Emellertid dröjde det sedan ej länge innan fru A. lemnade alla tenaters snaror och försåt, i sina egentliga triumfroler sedan dess fåfångt remplacerad af äfven så intelligent fruntimmer som fru H. Kinman-son eller frk. T. Åhlander. Också Bellac-Almlöf följde snart sin

hertiginna-hustru, väl ej i grafven, men i det fördolda, hvarifrån någon afskedsbenefice, Lindmarksmatiné eller k. jubileum stundom uppkallar den gamle Thaliapresten. Den sköna fru Raymond har blifvit sin man och hans teater otrogen, och sedan ej funnit någon varaktig stad på Nya eller Södra teatrarne, f. n. alldeles borta från Stockholms teaterverld, ehuru denna visst icke har råd att förlora en Shakespeare-tolkarinna af hennes eminenta egenskaper. Hvarken fru Fahlman eller fru Hartman hafva trots goda ansatser förmått fördunkla Beatrice och Catharina Arbigga, spelad af fru Ulff. Älskaren är ock borta, har nu älskat slut, som det tyckes, det är numera blott i små biroller man får se den fordom så strängt anlitade hr Hartman. Den vetenskapliga engelskan har gifvit hand och hjerta ej åt någon professor Bellac, men åt en doktor, hvars doktorinna en gång hette Flygare. Grefvinnans stolta figur har äfven försvunnit i det heliga äktenskapet, men att hon ännu har smak för vetenskap och vittherhet, t. o. m. kanske hjälper sin man att analysera Thorild, förundrar sig öfver Boström eller initierar sig med Ibsen, därför borgar frk. Björkegren, hvilken gerna kunde göra sitt inflytande gällande hos fru Olga Fähræus om en liten ny tur på Thespiskärran.

*
*
*

Efter denna historiska regress — revenons à nos . . .

Fru Hvasser inöfvade 1887 hertiginnans rol men kom ledsamt nog aldrig att offentligt utföra den, så att allmänheten ingen aning fick om den utsökt eleganta aristokratiska ton de l'ancien régime parad med en oförstald bonhommies hela humoristiska verve, ett godt hjertas intagande skålmska älskvärdhet, hvarmed den »stora hädangångna» smyckade också denna rol.

Nu blef det fru *Dorsch-Bosin* som fick taga igen rollen. Jag nekar ej att det fins i fru B:s framställning detaljer af ren och fin dramatisk konst, men någon riktig totalbild förmår den förtjenstfulla konstnärinnan ej få fram af denna rol. Att börja med, hvi denna ålderdomliga mask? Hertiginnan är 60 år, säges det åtminstone, och en dame som hon med detta friska ungdomsspelande lynne — parisienne enfin — har nog förstått sauvera apparencerna. Fru Bosin har nu fått sådan vana att spela herr

* Herr Almlöf har nu, som bekant, under oktober—november gifvit sina gamla glansroller hos L. Lundgren på Stora teatern i Göteborg och »räddat situationen».

Hedbergs 80, 90-åriga farmödrar att hon rådes att göra för litet när hon skall förstöra sin ungdomliga skönhet framför klädlogens spegel i och för en äldre rol. Litet rakare i ryggen går nog också en hertiginna med sådan nobless. Toiletten — violett sammet-siden — var passande, men mer bijouterier hade gjort effekt. Något mindre kall, hade fru Bosin i flere moment varit ypperlig. Hon bjöd emellertid ej sällan på äkta konst.

Det vore synd att säga om fru *Hartman*, som bort få behålla Suzanne till fromma för Jeanne, der fru H. var både otillräcklig, ointresserad och nonchalant, derjemte störande ensemblen, såsom i sista scenen, der fru H. kommer fram alldeles ner vid rampen, har intet att beställa på en lång stund, står därför och småler huldt mot bekanta och — obekanta i salongen med ett uttryck som ville hon säga: »Det är jag som har största lönen af allihop, må ni tro — 6,000, jag tror det duger!»

Men som Suzanne var fru H. förr ypperlig. Fröken *Sandell* kom ej i denna rol på långt när upp mot henne. Sjelfva grundtonen — den oförderfvade naturens fria, friska öfver skacklorna smått skenande lefnadsfröjd — förfelades. Aldrig har jag sett fröken S. så olycklig på scenen som i första akten, der allt gick upp i forcering, förkonstling, tillgjordhet. Markisinnan de Loudan kunde ej i sin ungdom varit värre. Icke heller i andra akten var fröken Sandells Suzanne den lifgifvande vind, som blåser genom det tråkiga sällskapet. Specielt hennes skratt hade icke denna på en gång barnsliga och arroganta klang som fru Hartmans hi, hi, hi, midt i de lärda debatterna. Och scenen med vattenglaset gjorde frk. S. ej med en bråkdel af den viktiga pondus, son. fru H. der med stor komik utvecklade. Äfven fru H:s gråtscen var af mer drastik verkan, frk. S. gjorde det för diskret och dämpadt, men sådant tillhör ej Suzannes karakter. I tredje akten spelade 1882 de då nygifta Hartmans ypperligt mot hvarandra, det lät som idel natur. Hr Palme och frk. Sandell funno sig icke på långt när så väl tillrätta med hvarandra. Hr P. var för fadd och frk. S. för sentimentalt mjälig. Det var en riktig lättnad då fru Bosin kom skrufvade upp gasen och tog ordet.

Hr *Palme* hade kunnat göra långt mer af sin rol. Delaunay var i denna rol visserligen icke så litet konventionel, han också, men han var Delaunay han och bara att höra honom tala var en charme, och en kärleksförklaring af honom var en sann lycka äfven för — den det icke gälde. Hur förstod han icke att manövrera med Rogers temligen onaturligt preciosa deklaration,

som passande för Bellac i Rogers mun är högst malplacerad! Hr Palmes sig stockande och flämtande staccato-extas hjälpte deremot föga att öfverskyla denna faute. Af den vid stora världen ovane, litet blyge resenären med de många strapatserna fans hos hr P. intet tecken. Annars var han en temligen oklanderlig elegant af vanligt salongssnitt, tretton pr dussin — med undantag af de krokiga knäna.

Om hr Bellacs *Personne* är förut i denna tidskrift taladt. Hr P. skulle hört och sett professor Caro. Drömmande douce, aristokratiskt reserverad, fin, honungsöt och kattmjuk, med en insmickrande, låg men klar röst, stundom höjande sig till en halft bruten nervös extas. Hr P:s professor tycks ej ett ögonblick tro på hvad han säger, han sitter och njuter af att dupera alla nuckorna med en insolence — — —

»Du reste, cher monsieur Fredrikson, avez-vous quelque autre?» Reponse: »Personne». Ah! fatalité.

Af bipersonerna voro somliga intolerabla. Utom hr *Bäckström*, som var en opassande general, och hr *Bergqvist*, som var en domestikal literatör, så var herskapet de Boines alldeles upp och nedvändt. *Baronessan* skall vara gammal, *baronen* ung — hennes son, Rogers kamrat. Sonen speciellt får icke spela någon rol à part, minst såsom nu lorgnetterande damerna à la Variété och krumbugtande med sin kropp à la — ja himlen vet hvad om icke à la — *Grip*. Något örfilstäckare är svårt att se. Och hvilket missljud i ensemblen, som ju skall vara teaterns stolthet.

Markisinnan skall att börja med — byta om kjol. Hon säger ju sjelf att hon skall gå och göra sig vacker. Hvarför försöker hon inte åtminstone? Till middagen stiger hon in i samma eldröda kjortel som på föreläsningen, jernvägsresan m. m. Damerna bo ju i slottet. Om frk. *Ahländer* svarar att hon har för kort tid på sig »att göra sig etc.» svarar jag: gör som fru Hartman, kom in i pigfodral med härligheten inunder kacherad tills vidare. Pigfodral, men för ingen del pigfasoner, markisinna! Mindre försmädlig karikatyrton dessutom, mera fint komiskt svärmeri och dito koketteri. Nu förfelade frk. Å., alldeles rätta tonen och drog de andra literaturgummorna med sig i samma fördömelse.

Ändtligen ha vi ett värdigt par — fru *Fahlman* och hr *Thegerström*. Nu som på Nya Teatern uppbar fru Louise Fahlman ypperligt sin rol, grefvinnan de Cérans, och hennes sätt att röra sig, helsa, gå och stå var i aristokratisk elegans ett mönster för hela samlngen. Frk. Björkegren gjorde det alls icke bättre.

Nu som förr är också hr Thegerström praktig som den lärde baronen. Om Bellacs tal utfördes under all kritik, så fick deremot baronens sin rätta färg af sjelfförblindad lärdomshögfärd, mager intelligens och rutinerad fräs-svarfning. Bara hr Th:s sätt att torrhosta och de ögonblick han med yppersta dramatiska intelligens väljer för denna hostas framträdande stämplur honom som en utmärkt konstnär.

Det gör ock elegien vis à vis hr *Fredrikson*. Men det finns annars momenter, der hr F. är för burdus, för mycket applådfalkande, öfverdrifvande Coquelins syndiga korrespondens med en ärad salon. En skrattapplåd är dessutom af föga konstnärligt värde. När en person är mycket glad, ger han gerna en fattig stackare en slant.

En skrattapplåd som fru Bosins är deremot något helt annat. Som fru Bosin skattade der hon satt på rundsoffan i orangeriets centrum, öfvertråffade hon t. o. m. frk. Åhlander, som annars ansetts vara teaterns främsta »skrattmenniska». Det var ett helt litet konstverk, fru B. här bjöd på och den bråkande applåd, som hon skrattade sig till af den i skratt upplösta publiken var lika värdefull som den efter hr Fredriksons och fru Hartmans härmningar och språngmarsch var betydelslös. *Suum cuique*.

Nu faller ridån, våra *illusioner* ha för länge sedan fallit. Är icke Paillerons komedi en äkta konversationskomedi, lämplig för replik-virtuositet, elegans, intelligens, fyndighet — kort sagdt allt det som grundlade teaterns rykte som ofördunklad i fransk komedi. Detta var. Och nu!

En usurperad reputation?

En usurperad reputation!

Volontaire.

En bröllopsafton.

Lustspel i en akt.

af

Peter Nansen.*

Personerna:

Johan } Brudparet.
Klara }
Marie, i tjänst hos brudparet

Ett nytt och elegant möbleradt rum, starkt upplyst af ljus och lampor. Öfverallt blommor. I ett hörn en hög med paket. Dörr i fonden. Två dörrar till höger, två till venster.

1:sta scenen.

En jungfru öppnar dörren i fonden. Brudparet kommer in med ytterkläderna på.

Johan (till jungfrun). Tack — nu kan du gerna gå och lägga dig.

Jungfrun (vid dörren): Det är inte något frun önskar?

Klara. Nej tack.

Jungfrun. Herrn och frun önska inte en kopp thé?

Johan. Nej — vi vill iute ha något thé. Du kan gerna gå.

Jungfrun. Vattnet kokar annars.

* Af den danska Krönikans redaktör ha vi haft nöjet emottaga ofvanstående lilla spirituella skämt.

Johan. Låt det i himlens namn koka —

Klara. Tst!

Johan. Nej tack, du skall inte ha något besvär.

Jungfrun. Det är sålunda inte alls något jag kan hjälpa herrskapet med?

Johan. Nej.

Jungfrun. Ja, då vill jag önska herrn och frun godnatt!

Johan. Godnatt.

Klara. Godnatt, min vän.

(Jungfrun går).

II:dra scenen.

(Klara. Johan. De ha fått af sig öfverkläderna. Framme på scenen).

Klara. Tror du också det var riktigt?

Johan. Hvad för något?

Klara. Att säga nej till théet. Hvad skall hon tänka?

Johan. Hvad hon skall tänka? Att vi helst vilja vara i fred första qvällen i vårt nya hem, som du inte alls har sett dig om i ännu.

Klara (vänder sig om). Åh ja du, hvad här är festligt. Det är hon som ordnat allt det här. Hon är visst en riktigt dugtig jungfru.

Johan. Ja, din mor har ju valt henne, och din mor är specialist i pigfacket.

Klara. Hvad menar du, min egen vän? Är du insinuant?

Johan. Mot din mor — nej du, det kunde aldrig falla mig in.

Klara. Det får du också vara god och låta bli, ty annars springer jag genast min väg.

Johan (fattar tag i henne). Nej! . . Jag känner sannerligen ingen enda så förträfflig fru som din mor.

Klara. Det fins heller inte någon, som har skämt bort mig så mycket som hon. Akta dig därför, att jag inte ångrar att jag tagit dig. Det är naturligtvis också mamma, som sagt till jungfrun om théet. Mamma skulle inte sofva lugnt, om hon trodde att jag skulle gå miste om mitt thé med sandbakelse.

Johan. Och nu får du vara nöjd med mig! (vill kyssa henne).

Klara (drar sig undan från honom). Nej, nej! inte kyssa mig, (ser på honom), jag vågar inte.

Johan (springer efter henne). Vågar du inte kyssa mig?
Det var någonting nytt!

Klara (vikande baklänges). Ja, förr — då vi voro förlofvade. Men nu...

Johan (sträckande armarne efter henne). Nu skulle du kyssa mig mycket så mera.

Klara (afvärjande). Nej, gå din väg — jag törs inte. Jag känner dig inte. Du ser så illparig ut.

Johan (som förut). Öch du ser så täck ut. — *Klara*, är du rädd för mig?

Klara. Nej, nej, stå stilla. Alldeles stilla (betraktar honom noga). Jag måste vänja mig vid dig... (Han vill taga fast henne). Om du rör mig skriker jag!... (fixerar honom)... Så skratta nu!... Se, nu är du snäll! (smyger sig intill honom). Kyss mig då!

Johan (drar henne med sig). Min söta lilla hustru!... Kom låt oss sätta oss. (De sätta sig i soffan).

Klara (efter en paus). Nu dansa de andra...

Johan. Och din mor gråter!

Klara (hotande). *Johan*!

Johan. Men vet du hvad hon sade till mig, då hon kysste mig vid vagnen?

Klara. Hon sade väl att du skulle vara älskvärd mot mig, aldrig kifvas med mig, alltid skämma bort mig.

Johan. Hon sade: »Mitt arma, olyckliga barn!» — Det arma olyckliga barnet var du det och jag var förbrytaren. Det är i själfva verket ett sällsamt sätt på hvilket svärmödrar äro vänliga mot sina döttrars män!

Klara. Det måste snarligen inte heller vara trefligt att lemna sina fina, rara döttrar åt sådana otäcka karlar!

Johan. Är jag så otäck?

Klara. Nej, du är mycket söt.

Johan. Hvad det är härligt att sitta så här — medan det är alldeles tyst i huset och ingen stör oss, min egen älskade *Klara* — vi två, alldeles ensamma...

III:dje scenen.

(Jungfrun från fonden. Paret flyttar sig hastigt från hvarandra).

Johan. Så för —

Jungfrun. Jag ber herrn och frun så mycket om ursäkt, men det var någonting som jag nödvändigt skulle säga frun.

Klara. Nå, hvad var det, min vän.

Jungfrun. Jo, frun sa' att jag fick inte gå och lägga mig, innan jag gifvit herrn och frun en kopp thé.

Johan. Hvilken fru?

Jungfrun. Fruns fru mor.

Johan. Hvad t—n har du att göra med hvad hon säger?

Klara (strängt). *Johan*, du glömmet dig; (till jungfrun) Mamma sa' alltså åt dig att du skulle laga thé åt oss. Det är alldeles riktigt af dig att du kommer ihåg hvad mamma har ålagt dig. Det är mycket vackert af dig att du är så pligtrogen. Men hvarken min man eller jag bry oss om thé, och klockan är nu så mycket att du kan behöfva gå och lägga dig.

Johan. Ja, om du ville vara så god —

Klara (strängt). Du tillåter kanske att jag ger jungfrun order (till jungfrun vänligt). Du kan alltså gerna gå nu, men du vet att jag sätter mycket värde på att du rättar dig efter de vinkar mamma gifvit dig.

Jungfrun. Jag tackar! Tack snälla frun, men jag är min-sann så pin vaken, så att om det var ett eller annat — —

Klara. Nej, du kan lugnt gå och lägga dig. Vi vilja dig ingenting.

Jungfrun. Ja, då ber jag frun om ursäkt och önskar herrn och frun godnatt.

Klara (vänligt). Godnatt.

Johan (förargad). Godnatt.

Jungfrun (i dörren). Godnatt.

IV:de scenen.

Johan (promenerande fram och tillbaka). Det är visst en snäll flicka.

Klara (i soffan). Ja, jag tycker det förefaller mig som vore det en riktigt förträfflig flicka.

Johan (stannande framför henne). Af henne få vi nog mycken glädje.

Klara. Man har inte jungfrur för att ha glädje af dem. Man har dem för att göra nytta.

Johan. Det är ett förträffligt sätt på hvilket hon börjat.

Klara (gycklande). Hvad menar du?

Johan. Jag menar att hon kom t—n så olägligt för en stund sedan.

Klara. Hur då, min vän?

Johan. Åh, det vet du mycket väl. Jag menar att vi sutto nu så trefligt och så kom den ollonborren och störde oss.

Klara. Mig störde hon inte.

Johan. Vill du dermed säga att du inte bryr dig om att vara ensam med mig?

Klara. Åh nej, men jag hade ingen särskild anledning att vilja vara ensam med dig just vid det tillfället.

Johan. Jag skulle vilja påstå att det är skäl nog att det är vår bröllopsafton.

Klara (naivt). Brukar man då vara ensam?

Johan (otåligt, spetsigt). Man skulle tro att du vore född i går.

Klara (med ett gäckande leende). Nej — men jag har blifvit gift i dag och det är första gången, så jag har ingen erfarenhet.

Johan (stannar framför henne). Klara, hvarför gycklar du med mig?

Klara (leende). Jag gycklar inte.

Johan. Jo, det gör du. Du pinar och plågar mig. . . . Förr var du snäll och söt, och nu . . . nu är du kall och likgiltig.

Klara. Du är så upphetsad, Johan. Du är verkligen orimlig. Du brusar upp och blir *orimlig*, otreflig, därför att den stackars flickan alldeles oskyldigt kommer in och frågar om ett eller annat. Du glömmar dig till den grad inför jungfrun att du (allvarligt) icke blott talar om mamma på ett (med värdighet) lindrigast sagdt hänsynslöst sätt, men du är också nära att kompromettera mig.

Johan. Kompromettera dig? Hvad menar du?

Klara. Jag menar att din vrede öfver att jungfrun kom in måste ge henne några högst sällsamma idéer om hvad här försiggick.

Johan. Åh, hon är visst inte en så stor idiot att hon inte förstår, att nygifva helst vilja vara ensamma.

Klara (förnämt). Ja, men jag vill inte att hon skall tro att jag helst vill vara ensam med dig. Jag finner det högst opassande.

Johan. Åh, eftersom du har gift dig med mig —

Klara. Hvem säger dig att jag har gift mig för att vara ensam med dig? Hvem säger dig att jag inte har gift mig just för att få vara tillsammans med så många som möjligt!

Johan. Då borde du ha låtit bli att gifta dig.

Klara. Hvarför? Då jag nu hade lust?

Johan. Det var bra vänligt emot mig.

(Paus. Hon i soffan. Han på en stol långt borta).

Johan. Klara!

Klara. Ja.

Johan (en stol närmare). Tycker du att det här är roligt?

Klara. Nej.

(Paus).

Johan (en stol närmare). Klara!

Klara. Ja.

Johan (på soffan). Det är inte värdt att tala om hvem som har skulden.

Klara (med öfvertygelse). Jo, du har skulden.

Johan (leende). Du tycker alls inte att du också har litet skuld?

Klara (bestämtdt, men med själfkänsla). Nej.

Johan. Nå ja, så säga vi att det är jag.

Klara. Nej, vi säga det icke blott, vi mena det också.

Johan (ömt, tager henne om lifvet). Ja, så mena vi att det är jag ensam som har skulden.

Klara (försigtigt). Nej, låt mig se på dig. Jag kan inte tåla att du skrattar

Johan (skrattar). Får jag inte skratta?

Klara. Jo, men inte åt mig. Jag kan se på dig att du ler i mjugg. Det är mycket oartigt att göra narr af sin hustru.

Johan. Det gör jag inte heller. Men jag tänker på missdådaren — den enda skyldiga, vår ypperliga hustomte.

Klara. Som nu sofver de oskyldigas sömn.

Johan (flyttar sig närmare henne, sakta). Ja, klockan är mycket.

Klara (ömt). Du är bestämtdt sömnig?

Johan. Tycker du jag ser så ut?

Klara (som förut). Res mig upp, lilla du (hon sträcker fram armarne). Jag vill se lägenheten.

Johan (reser sig och tar henne i händerna). Du är visst själf trött . . . hvad du är tung.

Klara (på benen). Jag är bara loj. (Tager honom under armen).

Johan. Ska' vi öppna paketet i afton!

Klara. Nej, låt oss gömma de der visitkortsskålarne och alabasterfigurerna till i morgon. I afton vilja vi blott se på

lägenheten, se hur vi bo. (De promenera omkring). Detta är alltså salongen?

Johan. Ja, just vid tamburen. Öppen för alla vindar och husets vänner.

Klara. Mycket fin, mycket intagande, men litet stel. Jag skulle tycka om några möbler på sned — skola vi välta litet stolar huller om buller.

Johan. Nej, i salongen måste man hålla på värdigheten. Det är paradpinnarne för de främmande fåglarne.

Klara (med ryggen mot publiken). Så gå vi till venster.

Johan (drar henne med sig). Nej, först till höger. (Tager en armstake från pianot och öppnar dörren till höger).

Klara (klänger sig fast vid hans arm). Matsalen? Hu, det var kallt.

Johan. Har du någonsin hört att det är varmt i en matsal? Som du ser — allt i den mest omaka stil; hårda ekstolar med rotting i ryggen. Plats för tolf och när det är släktingar och goda vänner, hvilkas knän man icke generar sig för, så för femton.

Klara. Vi vilja aldrig se annat än goda vänner.

Johan (kysser henne). Helst allsingen.

Klara. Vi gå vidare.

Johan (öppnar dörren till höger i fonden). Detta är mitt rum — i all tarflighet. Dörr till matsalen för att underlätta fodringen och egen ingång från tamburen.

Klara (bestämdt). Det tycker jag inte om.

Johan. Rummet?

Klara. Nej, men det med *egen ingång*. Det passar sig inte för en äkta man.

Johan. En så dygdig äkta man.

Klara. Pyttsan!... Nej, den dörren stänger jag af. Du kan gerna gå genom salongen.

Johan. Jag tycker inte så mycket om det inför främmande.

Klara. Åh, vi säga att det är för kylans skull. En äkta man har alltid gikt. Ja, låt oss gå till venster min vän.

Johan (förer henne öfver till dörren i fonden till venster). Först en kyss. (Kysser henne). Så öppna vi till fruns gemak.

Klara. Så sött, så förtjusande.

Johan. Mjukt alltsammans, som vi hoppas ditt regemente skall bli. Mjukt som dina små händer (stryker hennes hand, som ligger på hans arm) — — när klorna inte äro framme.

Klara. Men de komma inte fram på allvar, aldrig utan att du lockar fram dem . . . (Pekar på den sista dörren; ömt) Och nu dörren der, Johan.

Johan (förer henne dit). Till det allra heligaste (öppnar den) der blott du och jag få inträda.

Klara (tittar nyfiket). Der är så mörkt — du håller ljuset orätt.

Johan (lägger sin arm om hennes lif). Kom, så tända vi derinne . . . (sakta) Min egen lilla hustru.

Klara (smyger sig intill honom; sakta). Johan, jag älskar dig. (Han vill föra henne in).

V:te scenen,

(I samma ögonblick slår jungfrun upp dörren i fonden. De släppa hvarandra hastigt, hon med ett litet skri).

Jungfrun. Jag ber tusen gånger om ursäkt.

Johan. Bevars — ingen orsak. (Till Klara). Var *det* riktigt?

Jungfrun (ser först på den ena, sedan på den andra). Jag kommer kanske olägligt?

Johan. På intet vis, min vän! (Till Klara). Gör jag inte min sak bra? (Till jungfrun). Hvad vill du då?

Jungfrun. Det var inte annat än att —

Johan (till Klara). Der kan du höra. Det var inte annat än att . . . (till jungfrun.) Ja, men då är det ju ingenting som står på?

Jungfrun. Jo, det var bara det, att jag kom till att påminna mig att frun . . .

Klara (förnämt). Hvad för en fru?

Jungfrun. Fruns fru mor.

Klara (irriterad). Du skall inte alls bry dig om hvad besked du får af andra än af mig sjelf.

Johan (rycker henne i kjolen; sakta). Klara, kom i håg att det är din mor! (Till jungfrun). Nå, lilla vän, hvad var det då med min svärmor?

Jungfrun. Jo, gamla frun sa', att unga frun ändtligen inte skulle få gå till sängs, förrän frun hade druckit en kopp thé, för det hade frun alltid brukat i fruns hem. Och hur det var, när jag stod och klädde af mig, så kom jag ihåg att det hade jag alldeles glömt, och att frun hade sagt att jag ändtligen inte

mätte glömma att komma ihåg hvad fruns fru mor hade sagt till mig, så sprang jag in för att fråga frun, om frun ändå inte tyckte det var bäst, att jag i alla fall kokte en kopp thé.

Klara (som förut). Har jag inte sagt dig att jag inte vill ha thé?

Jungfrun. Jo, men jag tänkte — —

Klara (uppbragt). Du skall inte tänka alls!

Johan (till sin hustru, sakta). Du förifrar dig, Klara. (Till jungfrun, vänligt men bestämdt). Du har kanske nu förstått, att vi inte vilja att du skall ha besvär med att koka thé. Hvarken frun eller jag önska oss någonting. Vi tacka dig för din om-tänksamhet, men bedja dig bara göra oss den tjensten att gå och lägga dig.

Jungfrun. Ja, om herrn och frun således inte önskar . . .

Klara (kort). Vi önska att du skall gå.

Jungfrun. Då menar kanske frun att det är onödigt att låta vattnet koka längre . . .?

Klara (till Johan). Hör du, Johan, det kokar ännu?

Johan (till jungfrun). Du kan utan samvetsqual låta det sluta koka.

Jungfrun. Ja, då tillåter kanske frun, att jag går och lägger mig?

Klara (ironiskt). Ja, det kan du gerna göra.

Johan. Och tack skall du ha för i qväll, lilla vän — hvad heter du för resten, raska flicka?

Jungfrun. Jag heter Marie, men mitt sista herskap kallade mig Stina, eftersom frun der också hette Marie, så att om herrn och frun önskar . . .

Johan. Nej, låt oss hålla oss till ditt dopnamn . . . Godnatt, Marie.

Jungfrun (i dörren). Godnatt, herrn.

Klara (trumpen). Godnatt.

VI:te scenen,

Johan (skrattar).

Klara (sätter sig på en stol i fonden). Hvad skrattar du åt?

Johan (skrattar). Hon är makalöst rolig.

Klara. Mig tråkar hon ut.

Johan. Tycker du inte det är komiskt?

Klara. Jag tycker upprigtigt sagdt det är högst irriterande.

Johan. Man kan märka det på dig... Men Herre Gud, Klara, (sätter sig vid sidan af henne) skola vi likväl inte för en gång för vår bröllopsaftons skull försöka att båda se saken litet humoristiskt. Förut var det jag som var vid misshumör... lilla Klara, var nu medgörligare än jag!... (Hon tiger alltjemt och vänder bort hufvudet från honom)... Kom nu så gå vi in och se på helgedomen... Du fick ju inte se den nyss!

Klara (med bortvändt ansigte; omedgörligt). Nej, jag *vill* inte.

Johan. Vill du då bli sittande här hela — tiden?

Klara (som förut). Jag vet inte hvad jag vill. (Håller näsduken för ögonen). Jag är så olycklig.

Johan (ömt). Du gråter ju, Klara? (Hon snyftar). Nej, du får inte gråta, hör du det!

Klara (med gråten i halsen). Åh, jag är visst mycket obehaglig, det vet jag mycket väl, men jag (småler emot honom) kan inte rå för det.

Johan (som förut). Du är visst inte obehaglig.

Klara. Åh jo — du är ledsen åt mig och jag förstår det så väl.

Johan. Men lilla Klara då!

Klara. Det kan inte heller vara roligt att få en hustru som är så retlig som jag... Men jag var så nervös... och så kom den dumma jungfrun och tog allt mitt goda humör ifrån mig... Åh, jag har hela dagen varit sådan, att ett enda ord kunde få mig att gråta... Jag har inte varit mig sjelf... Är du ond på mig, Johan?

Johan. Nej, visst inte. Hur kan du tro det? Jag förstår hela saken så väl!

Klara (småleende, litet försagd). Och så blir jag så ful när jag gråter — —

Johan. Du är alltid vacker, alltid intagande. Du har aldrig varit vackrare.

Klara (reser sig; han håller ännu kvar hennes hand). Nej, vet du, Johan, nu är det sannerligen *för* galet. Så dum är jag heller inte, att du kan inbilla mig det... Har du en spegel?

Johan (reser sig upp och hemtar en liten nackspegel). Var så god.

Klara (speglar sig; pekar in i spegeln; Johan står bakom henne). Vill du behaga titta? Se en sådan uggla! (Gnuggar ögonen och ler) Nå?

Johan. Ja, nog var det en förbättring. Hvad det är trefligt att se dig vid godt humör igen.

Klara (lägger sin arm om hans hals och hviskar). Håller du då af mig? Men riktigt mycket, inte bara en liten smula?

Johan. Jag älskar dig!

Klara (inställsamt). Också när jag är vid dåligt humör . . . också när jag är orimlig.

Johan. Alltid lika högt.

Klara (fermt). Så tänka vi inte mera på Marie — — eller var det Stina hon hette?

Johan. Nej, det var Marie. Tror du nu också att hon gått och lagt sig?

Klara (sätter sig). Hör du, det är rent af ohyggligt med den människan! Hon kommer rusande som en ond ande.

Johan (sätter sig hos henne). Hon är ett riktigt troll!

Klara. Jag skall säga dig — jag är rädd.

Johan. För att hon skall göra skada med eld och vatten?

Klara. Nej, men hon går bestämdt och lurar.

Johan. Tror du det?

Klara (lyssnar mot dörren). Tst! Kan du höra? — Var det inte någon som gick ute i gången?

Johan. Du kan lita på att hon dricker sjelf ur théet.

Klara (reser sig). Vänta litet. Jag skall se efter i dörren. Man kan aldrig vara säker på en sådan främmande människa! (Går mot dörren).

Johan (sittande). Se till att hon inte äter upp dig.

Klara (vänder sig om). Kom med, Johan, jag törs inte ensam!

(De smyga sig tillsammans på tåspetsarne mot dörren. Vid dörren stanna de ett ögonblick och lyssna).

Klara. Är det någon der?

Johan. Jag tycker att det prasslar.

Klara. Hu då! . . . Friskt mod nu, Johan! . . . Ett, två, tre och så säga vi: pang!

Johan (sakta och långsamt). E-tt!

Klara (som han). T-vå!

Johan (raskt). Tre!

Båda (medan hon stöter upp dörren). Pang!

VII:de scenen,

(Jungfrun i dörren med thébrickan. Ett ögonblick stumt spel).

Jungfrun (kommer in). Jesses, hvad herrn och frun skrämde mig! Jag hade så när tappat brickan.

Klara och *Johan* (med häpnad). Théét!!

(De se på hvarandra och skratta).

Jungfrun (ställer thébrickan på bordet). Ja, frun får inte vara ond. Men då jag kom ut i köket stod vattnet och kokade så skönt, och så tänkte jag att det var sannerligen för Gud synd att frun inte skulle ha det som frun var van, då frun var hemma. Och det var ju inte något besvär att tala om, eftersom alltsammans redan stod så bra i ordning.

Johan. Du är visst en ovanligt rask flicka, Marie?

Jungfrun. Ja, herrn och frun ska' få se ni nog blir nöjda med mig. Man kan få det med mig precis som man vill ha det.

Klara. Ja, det märker man genast. Men nu, då vi fått théet, Marie, så har du väl ingenting emot att gå och lägga dig?

Jungfrun. Nej, i fall det inte var något mera frun ville, för i så fall —?

Klara. Nej, tusen tack! Nu ha vi fått allt hvad vi ville.

Jungfrun. Ja, då vill jag bara önska herrn och frun godnatt.

Båda (leende). Godnatt.

VIII:de scenen,

(*Klara*, *Johan*. De stå en stund och se på hvarandra och brista derpå ut i skratt).

Klara (pekande på thébrickan). Ja, jag vet inte om du tycker —? Men nu eftersom vi ha théet . . .

Johan. Ja, låt oss då i Herrans namn dricka det!

(*Ridån faller hastigt*).

Pelle Janson som opera-librettist.

Pelle Janson hade en ytterst liflig fantasi och mycken beläsenhet. Det var i synnerhet historien, som han grundligt studerade och gälde det fakta och årtal var Pelle bergsäker. Att han också någon gång fattade pennan för att sätta sina idéer på papperet, framgår af följande utkast, som Pelle en höstafton 86 på rak arm improviserade vid ett bord inne i det lilla blåa hörnrummet på Operakafféet,

Pelle satt nämligen tillsammans med ett par af sina literära umgängesvänner. Talet föll på att skriva en opera — naturligtvis med en glansroll för Pelle — men man hade synnerligen svårt att finna något passande ämne.

»Caramba!» utbrast Pelle, »hvad ä' ni för slags kavaljerer! Hit med bläck och papper, ska' jag vid Zeus ögonblickligen göra ett utkast.»

Skriftdonen stodo snart på bordet; Pelle satte sin storm till rätta, tryckte pince-nezen litet fastare på näsan och begynte skriva. För kuriositetens skull framlägga vi för »Dagens Krönikas» läsare, hvad Pelle författade den qvällen, tilläggande att Salavins roll förbehöll han sig sjelf, så vida någon af de literära kavaljererna ville begagna sig af Pelles fingervisning som librettist-författare.

Härmed följer utkastet.

1.

Bertrand de Vacluse.

Stor opera i fem akter.

Bertrand en fattig riddare (blott sitt svärd, sin lans, sin häst och sin lyra) som har dragit från det ena riddarhofvet till det andra, förälskar sig slutligen i Isolde, en hög riddaredotter. — Kärlek. — Bön till fadern, som slutligen ger sitt bifall med det vilkor, att Bertrand först skall som korsriddare draga till det heliga landet för att derifrån som en ärad och berömd korssets kämpe kunna ånyo framställa sina anspråk. — Afsked från Isolde. — Färden öfver hafvet till det heliga landet, framkomst till Jerusalem, som belägras af egyptiske kalifen Saladin. Stormning — de kristnes nederlag.

Bertrand tillfångatages. Skall dödas. — Sjunger. Saladin hänryckt, benäddar och behåller honom vid sitt hof samt skänker honom till hustru den skönaste odaliskan i sitt harem — Fatima. — Bertrand i orientalisk kontemplativ berusning, glömmes för en tid sin Isolde.

Vaknar omsider. — Får af Saladin tillåtelse att afresa — begåfvad med rika skatter. — Hemkomst till Vacluse. — Sammanträffande med Isolde. Bröllopet redo; då inträder en saracensk yngling, som önskar sjunga till de nygiftas ära. Fatima! Denna har nämligen följt sin älskade öfver hafvet och efter många vandringar fått reda på hans föregående öden och tilltänkta giftermål. — Sjunger Bertrands sång till Isolde, som (han — B.) före afresan till heliga landet lofvat henne att ingen annan än han skulle låta henne höra. — Förvåning. — Örhörd uppståndelse då Fatima kastar af förklädnaden och framställer sig som B:s hustru. —

Isolde dör. — Hennes fader dömer B. såsom kättare (för att som kristen hafva giljat till en kristen dam och dock vara gift med en hednisk qvinna) till bålet. —

Bålet! — [flammorna omslingra B. då ett förtviflans skri höres.] En ung qvinna klättrar upp på detsamma, omfattar med sina armar riddaren och dör med honom, Säggen säger

att det var satan, som i denna mörka, undersköna qvinnas skepnad ville till de osaliges boningar bortföra menedaren. — Men det var — Fatima som till de ljusa rymderna förde bort med sig sin ungdoms älskade.

15/10 86 *Pelle Janzon.*

Musikanmälan.

»*Musik för hemmet*». Ett fosterländskt företag kan med fog denna vecko-tidskrift kallas, som tills dato utsändt närmare ett dussin n:r. Den nya tidskriften utgöres dels af en musikafdelning, dels af en textafdelning. Den förra innehåller utslutande svenska tonsättningar. Redan derigenom framträder »*Musik för hemmet*» såsom en hos oss helt allenastående publikation. Detta är nämligen första gången i vårt land, som man erbjudes ett periodiskt musikverk med alltigenom fosterländskt innehåll. Man kan invända att så äfven är förhållandet med Musikaliska konstföreningens alster. Men dervid må erinras att dess publikationer väl äro af svenskt innehåll, men de bilda icke något periodiskt fortlöpande, på bestämda tider utkommande samlingsverk, för öfrigt är nämnda företag grundadt på flere hundra medlemmars tillskott, under det »*Musik för hemmet*» endast har ett par oförvägna personers initiativ att tacka för sin tillkomst. Och oförväget är det i sanning att ensamt med vårt lands musikalster söka upptaga täflan med all den utländska musik som dagligdags inströmmar i vår marknad. Men den tid synes vara i antågande då man äfven hos oss börjar få ögonen öppna för det berättigade i fosterländska sträfvanden. »Nationaliteten är ett outhärligt godt för hvarje folk och för hvar och en individ i folket», säger en framstående nordisk skriftställare. »Den måste bevaras, förvaras och vidare utvecklas.» Man må derfor hoppas att »*Musik för hemmet*» skall inom våra musikretsar omfattas med de sympatier, som dess fosterländska program har rätt att fordra.

Men oafsedt detta är tidskriftens innehåll — åtminstone att döma af hvad man hittills haft tillfälle att se — af så god mu-

sikalisk halt, att företagens framgång redan på grund häraf bör vara gifvet. En borgen för att det endast är god musik som här erbjudes eger man i de båda redaktörernas namn: *Emil Sjögren* och *Erik Åkerberg*, hvilka begge gjort sig ett namn som talangfulla tonsättare. »Musik för hemmet» har sålunda bjudit på kompositioner af såväl äldre som yngre svenske tonsättare: August Söderman, Ludvig Norman, Conrad Nordqvist, Rickard Henneberg, John Jacobsson, A. M. Myrberg, Emil Sjögren, Erik Åkerberg, Tor och Valborg Aulin, Gösta Geijer, Knut Byström och Hln. Derjemte skola äfven publiceras en eller annan tonsättning från våra grannland. Till denna kategori hör ett pianostycke af P. E. Lange-Müller. De utkomna häftena ha varit mycket omvexlande. De ha inrymt kompositioner för piano, för en- och flerstämmig sång samt violin och piano.

I sin textafdelning, som är en liten musiktidning för sig, har tidskriften bjudit på kritiska musik- och teaterrevyer, musiknotiser från in- och utlandet, öfversigter af Stockholmsteaternes spellistor för kommande vecka, karakteristiska svenska musikaneddoter (»Dur och moll») samt beaktansvärda »guldkorn», lånade från svenska musikskriftställare.

Tidskriftens låga pris är utan motsvarighet i vår musikmarknad. Ett häfte kostar i lösnummerpris endast — femton öre — tages årsprenumeration (6 kr.), får man häftet för omkring *tio* öre!

Af det ofvan sagda bör kunna antagas att »Musik för hemmet» skall komma att göra skäl för namnet och finna vägen till hvarje musikaliskt bildadt hem i vårt land.

J. B.

ÅRGÅNGEN 1889.

INNEHÅLL.

Historia och biografi, statistik, politik och nationalekonomi.

	Sid.
Året 1888, politisk revy af <i>Otto Sjögren</i>	37
Kejsarvansinne och kungsidioti af <i>Otto Sjögren</i>	213
Till franska revolutionens hundraårsminne: Under »Ancien Regimes» välsignelserika hägn. Strödda drag sammanförda af <i>Erik Thy-</i> <i>selius</i>	226
Lafayettes minnesbild af <i>Otto Sjögren</i>	235
Marie Antoinette af <i>Emil v. Qvanten</i>	253
Ludvig XVI af <i>Erik Thyselius</i>	264
Paul Fritz Mengel såsom radikal riksdagsman af <i>J. N. Nyman</i>	298
De förenade rikena och trippelalliansen, betraktelser af en <i>gammal</i> <i>politikus</i>	323
John Stuart Mill i ny belysning af <i>Hellen Zimmern</i>	384
Bourbonerna i Sverige	398
Under munlässystemet, prolog till en svensk Geffkenhistoria	423
Den 5 Maj 1789 af <i>Otto Sjögren</i>	441
Karolinen från Dybböl, anteckningar från ett besök i Spandau 1864. Af <i>F. H—n</i>	455
Snillets makt, ett Svedelius-minne af <i>F. H—n</i>	510
Karl XV:s unionsförslag af <i>Emil v. Qvanten</i>	526, 662, 801, 960
Heinrich Heine som politiker af <i>Georg Brandes</i>	580
Den 14 Juli 1789 af <i>Erik Thyselius</i>	591
Telegrammet om de 22000 och Ham selv af <i>E. Elberling</i>	657
Från våra dagars Persien	772
Den nya utrikesministern af <i>Toucheätout</i>	870
En bortgången skämtare, anteckningar om <i>P. Janzon</i> af <i>Fader Movitz</i> Till munlåsens historia af <i>Cereus</i>	877
Om trolldom och vidskepelse i modern form af <i>A. Haraldson</i>	902
Törnen utan rosor, belysning af <i>Hyltén-Cavallii</i> verksamhet som teater- direktör, af <i>Polykarpus</i>	909
En exkursion i våra dagars Spanien	923
Ett bortblåst kejsaredöme af <i>F. Hewlin</i>	945
	953

Literära och kulturhistoriska uppsatser.

Hittills otryckta parodier på Tegnér's Fritjofs saga af <i>J. L. Runberg</i>	1
En hädangången humorist (minnesruna öfver lektor A. E. Holmgren)	131, 286, 394
Ur Onkel Adams korrespondens	138
Stjernan i moln, ett Tegnér'sminne af <i>Paul Fritz Mengel</i>	298
Frun från Hafvet af <i>Klas Fähræus</i>	353
Från svenska pressens riksdagar	616
Rosor och törnen. 1889 års publicistmöte i Göteborg af <i>G. Hægerstolpe</i>	628
Slöjan dragen från en 40-årig hemlighet af <i>Birger Schöldström</i>	699
G. Brandes och den nyare danska literaturen af <i>S. Schandorph</i>	136

Polemiska och humoristiska uppsatser.

Några spörsmål angående Sverges yngre literatur af en <i>gammal man</i>	113
Om fördörelsens boningar, blick på literaturschavotterna i Posttidningen och Vårt land af <i>Volontaire</i>	121
H. A. Rings drapa af <i>Efr. R.</i>	202
Ett sanningsvittnes undanflykter af <i>Volunteer</i>	272
En literär farisé	292
Fru Charlotte Strandberg och sjunde budet af <i>Volontaire</i>	308
Tack för brevet, några ord till doktor C. D. af <i>Wirsén</i> af <i>förf. till Fördörelsens boningar</i>	343
Kjöbenhavnska kapploppningar af <i>G. Esmann</i>	646
Johan Nybom och skaldekonungen af <i>F. H—n</i>	651
Europa i Köbenhavn af <i>G. Esmann</i>	761
Vi och Orientalisterna, en ny fredlig seger, af <i>John Johnson</i>	786
Yttre glans och inre halt, några iakttagelser från Orientalistkongressen af <i>G. Hægerstolpe</i>	795
Punsch och hvita ben, en ropandes röst i öknen af <i>Volontaire</i>	840
Vara eller icke vara — hvem? ett par repliker till <i>Claes Lundin</i> af <i>Volontaire</i>	857
En usurperad reputation af <i>Volontaire</i>	989

Poemer och Noveller.

En underlig julhistoria af <i>Daniel Fallström</i>	24
Grefvinnan Zoe	102, 197, 315
Ett mål af <i>Egil</i> (poem)	111
Mary Vetsera af <i>Daniel Fallström</i>	
Julkappar och nyårsgåfvor af <i>Anna Maria Lennqvist</i> (poem)	145
Två tidsbilder af <i>Bonaventura</i> (poem)	150
Tre dikter från franska revolutionens tider, öfversatta för Dagens Kr. af <i>Edvard Fredin</i>	217
Boulangér har flytt! poem af <i>Daniel Fallström</i>	321
Ensam, originalnovell af <i>Rust Roest</i>	566
Den 4 augusti 1789, poem af <i>A. Lindgren</i>	707
Det röda vilda vinet, poem af <i>Holger Drachmann</i>	861
Lyckohornet, poem af <i>Filip Tammelin</i>	865
En bröllopsafton, skämt af <i>Peter Nansen</i>	996
Pelle Janzon som opera-librettist	1008

Literaturanmälningar.

»Dur och Moll , musikalisk kalender	108
»Blomstermälningar och djurstycken» af <i>Aug. Strindberg</i>	110
Arbetsgifvare och arbetare af <i>Axel Raphael</i>	414
Sverges Rikes lag utg. af <i>V. Uppström</i>	414
Noveller af <i>Tor Hedberg</i>	513
Ur nyare tiders politiska skiften af <i>Marcellus</i>	515
Huru reaktioner uppstå samt om yttrande- och tryckfrihet af <i>Ellen</i> <i>Key</i>	517
Nya berättelser ur biblisk historia af <i>Tant Malin</i>	518
Dikter och bilder af <i>Karl Wetterhoff</i>	655
Svenska bibliotek och Ex-libris af <i>Th. J-n</i>	753
Paris just nu! af <i>Gustaf Gullberg</i>	756
Farbror Trulslunds stockholmstripp af <i>John Johnson</i>	863
Fransk humor, en samling monologer öfvers. af <i>Olof R-n</i>	951

Teater och Musik.

Musikalisk revy af <i>Volontaire</i>	155, 357, 465, 600
Från Parkett af <i>Gasparone</i>	88, 185, 494, 844, 930
Meiningarne af <i>Peter Nansen</i>	417
Musik i hemmet.....	1010

Konst.

Sverges konstlif 1888 af <i>Th. Lindblom</i>	88
Raffaelli på verdensutställningen i Paris af <i>Emil Hannover</i>	720

Porträtt.

Mary Vetsra. Tio franska *Revolutionsporträtt.* M:me och monsieur de *Castellanos.* Grefvinnan *Stephanie v. Platen.* Excellenserna *Manderström* och *Monrad.* Herrar *Rosenberg,* *Quanten* och *Thomasson.* Grefvinnan *Gabriele Landberg.* Skalden *Petoji.* Målaren *Raffaelli.* Författarne *G. Brandes* och *S. Schandorph.* Atta porträtt af den unga furstegenerationen på *Fredensborg.* M:me *Jane Diculafoy.* Grefve *Angelo de Gubernatis.* Beduinen *Ben Roustan.*

